

A SZÉKELY MŰVELŐDÉSI
és
KÖZGAZDASÁGI EGYLET
MAROSVÁSÁRHELYTT

1886. ÉVI JUNIUS HÓ 27-ÉN TARTOTT NAGYGYÜLÉSÉNEK

EMLÉKKÖNYVE.

MŰVELŐDÉSI ÉS KÖZGAZDASÁGI EGYLET TULAJDONA.

BUDAPEST.

NYELV-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1886.

BÁRÓ APOR KÁROLY

sz. 1815, † 1885.

A SZÉKELY MŰVELŐDÉSI
ÉS
KÖZGAZDASÁGI EGYLET

MAROSVÁSÁRHELYTT

1886. ÉVI JUNIUS HÓ 27-ÉN TARTOTT NAGYGYÜLÉSÉNEK

EMLÉKKÖNYVE.

A SZÉKELY MŰVELŐDÉSI ÉS KÖZGAZDASÁGI EGYLET TULAJDONA.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1886.

JEGYZŐKÖNYV.

Fölvétetett Maros-Vásárhelytt, a székely művelődési és közgazdasági
egylet 1886. évi június hó 27-én tartott nagygyűlésében.

Jelen voltak:

Elnök: Hajós János.

Alelnök: Deák Farkas.

Titkár: Nagy Gábor.

Közp. pénztárnok: Gidófalvy István.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr képviselőjében:

Szalay Imre miniszteri osztálytanácsos.

Dr. Agyagási Károly

Andrássy Imre

Bálint Dénes

Balla Gyula

Balla József

Balog Gyula

Balog Mihály

Báró Bánffy Zoltán, főispán

Barabás István

Bedőházi János

Béldi István

Berzenczey István

Bokros István

Bortnyik Lajos

Borzsovai, trvsz. jegyző

Csernátoni Alajos

Csongvay Lajos

Daniel Gábor, főispán

Deák Károly

Dicső Béla

Diószegi Gyula

Domokos Andor

Dósa Elek

Dr. Engel Imre

Dr. Engel Gábor

Fekete Gábor

Forizs Mihály

Gálfalvi Zoltán

Gálffy Sándor

Gáspár Gyula

Gidófalvy Béla, közjegyző

ifj. Gidófalvy István, tiszt-
helyettes

Gergelyffy Gábor

Gönczi János
 Gyárfás József
 Györfly Pető, polgármester
 György Pál
 Horváth József
 Illyés Lajos
 Jeddi Sándor
 Kacsó Dénes
 Kerekes Samu
 Kis János
 Koncz Albert
 Koncz Elek
 Koncz József
 Kovács Ferencz, apátplébános
 Kovács János
 Kozma Endre
 Kozma Gyula
 Lakatos Sámuel
 Lázár Ádám
 Gróf Lázár Jenő
 Lokodi János
 Losonezi Dénes
 Májai István, Tordáról
 Márkus József
 Márton János
 Mesticz Mihály
 Mihály Gábor
 Mihály Zsigmond
 Mikó Miklós
 Molnár József
 Molnár Zsigmond
 Nagy Géza
 Nagy Sándor
 Oberschall Adolf, kir. táblai
 elnök
 Paál Gyula
 Pálffy Mihály

Páll Károly
 Pap Elek
 Pap István
 Pap Máté
 Dr. Péterffy József
 Petri János
 Ráth Károly
 Reichhardsberg József
 Salánki Károly
 Sándor Kálmán
 Sándor László, alispán
 Schönstein Gyula
 Sikó Lajos
 Simén György
 Száva Farkas
 Székely Dénes
 Szekeres Elek
 Szentiványi Kálmán
 Bárá Szentkereszty Zsigmond
 Szentmárai Dezső
 Szilágyi János
 Szöllősy Sámuel
 Tályai György
 Dr. Vályi Gyula
 Varga János
 Vas Tamás
 Wenger Félix, — stb., stb.
 Veres László
 Veres Menyhért
 Vida Károly
 Virág Dániel
 Vitályos Sámuel
Szentiványi Gyula kir. táblai tanácsos
 Bárá Bálint Józsefné
 Benkő Miklósné
 Benkő Józsefné
 Borosnyay Pálné

id. Csöngvay Károlyné	Jenei Bella
Csiki Zsigmondné (kétleányával)	Kozma Gyuláné
Deák Lajosné	Kuti Albertné
Gálffy Sándorné	Gróf Lázár Jenőné
Illyés Károlyné	Máriaffy Albertné
Jenei Dénesné	Özv. gróf Teleki Gézáné
	Vas Tamásné, — stb., stb.

Elnök HAJÓS JÁNOS, mellén a Lipóttrend lovagkeresztjével, az elnöki széket elfoglalván, a gyűlést a következő beszéd felolvasásával nyitotta meg:

Mélyen tisztelt Nagygyűlés!

Utolsó nagygyűlésünk óta tizenegy hónap telt el. Ma ismét meg van az alkalom, hogy beszámoljunk ama munkásságról, melyet központi választmányunk a jelzett idő alatt kifejtett. S habár világot verő és óriási sikernek nem mondhatjuk, a mit ez újabb időszak alatt is végeztünk, de ama csekély erőhöz képest, mely rendelkezésünkre állott, talán mégis megtettük, a mit lehetett. A kor eszméivel és szükségeivel lépést tartottunk most is; s ama hatalmas eszmeáramlatban, mely a múlt pár évben a főfigyelmet, s az ország iparosságának és munkásainak összes tevékenységét a múlt évi országos kiállítás felé irányozta, mi is osztoztunk; s minthogy a háziipar és kézműi egyes iparágak a Székelyföldről is több egyes és testületi kiállítók csoportjában megfelelő képviselést nyertek, — központi választmányunk a székelységnek édes otthonát mutatta be a kiállított székely házban, a mely, úgy hisszük, szűkebb hazánk, az erdélyi részek egybeállított ethnographiai képének egyik érdekes és vonzó részét képezte. Együttal azon élénk benyomás alatt, melyet a szemlélőre a hazánk különböző vidékeiről előállított iparcikkeknek oly nagy gazdagsága gyakorolt, amaz örömdetes meggyőződést teremtette a honfi kebelben, hogy iparunk mily szép fejlődésnek indult; nem késtünk megragadni az alkalmat, hogy a kiállítás szellemi haszna ne zárúljon be a kiállítás végnapjaival a Székelyföldre nézve, hanem a mi benne a kézműipar alkotásai közül mara-

dandóbb és kiválóbb, az örökíttessék meg a kézműipari szakértelem, csin és ízlés fejlesztésére azok számára, kik a kiállításon meg nem jelenhettek, s általában amaz iparos nemzedék számára, melyre évek múlva is ösztönző és az ipari pályára csábító hatást kell gyakorolnia ama dícsörnek, melyben a hazai kézműipar az elmúlt évi országos kiállításon részesült, s a mely a hazai ipartörténelemnek minden időben egy fényes szakaszát fogja képezni.

Munkásságunk tehát e két főszempontra volt irányozva a jelzettem idő alatt. — De nem előzőm meg a titkári jelentést, mely választmányunk működését más irányban és részletekben is hivatva van felmutatni.

S csak azon elvi vonásra szorítkozom, hogy hangya szorgalommal folytattuk munkálkodásunkat, mélyen érezvén, hogy minél gyorsabban halad a kor: a Székelyföld ipar és közgazdasági érdekei körül annál több volna a teendő.

Egy jeles hazai írónk ezelőtt mintegy 40 évvel ezt mondta volt Franciaországáról:

Európa minden felvilágosult országa átmeneti állapotban van. De sehol sincs ez oly élesen kifejezve, mint Franciaországban. Itt minden töredékes, határozatlan; félig fejlődött, a mihez a társaság szelleme kötve van; romokban hever a régi, az új nincs rendezve. A múlt ki van törölve, a jövő hasonlít távol föld árnyékához fürgeteges, hullámzó tengeren.

Franciaország azóta túlszárnyalta ez álláspontot; de a róla adva volt kép sok vonásban talál hazánkra, s kisebb keretben a Székelyföldre is. Mily vonzó hatást gyakorol itt is a múltnak egy-egy szép, de a jelenkor eszméitől eltérő vonása, s mily csábítóan integet másfelől az újkor szabadabb s fejlettebb eszmevilága? De a múlt és a hagyomány még nincs törölve, az új helyzetek, viszonyok pályája pedig még görögös és járatlan. S így e két erő küzd egymással, s vajjon meddig tart e küzdelem? Lesz-e elég szívóssága a Székelyföld lakosságának a cselekvés idejét úgy felhasználni, hogy az újabb társadalmi élet alapjait megszerezve, egy újabb évezredet kezdhessen és fejezhessen be a nemzet történelme? — Mindezek kérdések, melyekre a jövő fog felelni. — De annyi igaz: van

munka elég abban a tekintetben is, hogy a Székelyföld az elmúlt idők viszonyaiból — a mennyiben azok többé fel nem tarthatók — kibontakozzék, az átalakulás szükségét átérezze, s azt, helyes irányban vezetve, meg is valósíthassa. — S ha a Székelyföld fiai közül minél többen amaz elvvel tartanak: élni annyit teszen, mint a közügynek is munkálni s munkásságuknak legalább egy részét a Székelyföld közérdekei előmozdítására fordítják, az előbb jelzett nagy munka annál könnyebbé válik s annál hamarabb lesz megvalósítható.

Sőt e munka körül még az is szemügyre veendő, hogy minden a lehetőségig a maga idejében és a felmerülő szükséghez képest történjék, mert azon jeles mondatban is nagy igazság rejlik, hogy: sok hibát lehet jóvá tenni, sok kárt lehet helyre ütni, csak az elvesztett időt soha!

Ezen szempontok vezérlete alatt fogja folytatni egyletünk továbbra is működését, s így folytatta eddig is 10 évi létezése alatt — mely 10. évi munkásságnak szóvirág és ünnepélyek helyett, úgy hiszszük, elég nyomós és méltó zárkövét képezi a ma megnyitandó székelyföldi iparmuzeum ténye, a mely egyszersmind világos czáfolatot foglal magában azon állításra, melyet nem egyszer oly könnyen szeretnek hangoztatni, mintha egyletünk nem működne s nem fejtene ki annyi munkásságot, a mennyit lehet. — Ezt a tételt tehát így felállítva, habár a jóhíszemű bírálgatásnak minden esetre helyet engedünk, teljességgel nem fogadhatjuk el, s hiszszük ezen állításunkra a tényekben és a létező helyzetben meg is van megfelelő bizonyítékunk; hanem ha a kérdést úgy állítjuk fel: vajjon munkálkodik-e annyit, a mennyit fejletlenségökhöz képest a Székelyföld különböző érdekei időszerint okvetlenül megkívának? — ily értelemben magunk is azt mondjuk: fájdalom, nem! de azért nem, mert a szükségképen mutatkozó sokoldalú és nagy munkához nincs megfelelő anyagi erő, melyet első sorban a Székelységtől váránk. Egyletünk az évi tagságdíj és alapítványi díjakat a lehető leggondosabban kezelte, abból a kiadásokat lehető leghasznosabb célokra fordította, sőt jövője érdekében némi megtakarításokat is tett belőle, a mit 28,000 forint meghaladó törzsvagyona eléggé kitüntet.

Egyébiránt e pár észrevételt ne vegye senki recriminációnak, czélom nem az; hanem inkább ez alkalomból, hogy egyletünk az elmúlt 1885. évi deczember 19. óta, létezésének 11. évébe lépett, csak jelezni kívántam azt, hogyha valaki tán óriásibb eredményeket várt volna, miért nem tud egyletünk nagyobb sikereket felmutatni?

De visszatérve egyletünk munkásságának előbb jelzett irányára, ugyanazon irányban fogja folytatni működését egyletünk a jövőben is. És e ponton tán helyén is lenne érintenem, a közelebbiről alakult, általunk is nagy örömmel üdvözölt erdélyi közművelődési egylettel való egyesülés, vagy abba beolvadás, vagy csatlakozás kérdését, a mely körül tett eljárásából központi választmányunknak, némely lapok, sőt egyesek is, alkalmat vettek maguknak egyletünk irányában némely észrevételekre. De e kérdés és közp. választmányunk eljárása indokainak tüzetes bonczolgatása túlmenne jelen megnyitó beszédem korlátain, — e részben tehát elégnek tartom közp. választmányunk vonatkozó tárgyalási jegyzőkönyvére és átíratára s részben a titkári jelentésre hivatkoznom.

A Romániával megindult vámháború a Székelyföldnek is egyik nevezetes közgazdasági kérdését képezvén, örömmel értesült közp. választmányunk a székelyföldi ipar és kereskedelmi érdekeken ez úton ejtendő sérelmek enyhítése végett a hazai magyar kormány, úgy az erdélyrészi keresk. és iparkamrák által kezdeményezett tanácskozásokról és mozgalmakról, — s mert ezekben a fenyegető veszély elhárítására megfelelő erővel rendelkező úttörőket lát, megnyugvással constatálta közp. választmányunk az eddigelé eszközölt és megindított intézkedéseket; azonban a fejleményeket szintén a legnagyobb figyelemmel fogja kísérni, s el van tökéelve ama téren, hol a székely érdekek támogatására alapszabályai keretében és erejéhez mérten maga is valamit tehetend, kellő időben megtenni. — Addig is megnyugvással constatálja a feletti örömét, hogy a megnyitandó iparmuzeumot létrehozta, mint a melyből merítendő szellemi haszon e vámháború feltüntével kiválóan időszerint valónak és jóval értékesebbnek mutatkozik.

Ezek után engedtessek meg nekem szívesen üdvözölni

egyletünk t. tagjait és azon tisztelt közönséget, melyet az egy-
letünk iránti érdeklődés e gyűlésterembe vonzott. S mindnyájan
mondjunk köszönetet Marosvásárhely szab. kir. város t. tör-
vényhatósági bizottságának és nagyérdemű tanácsának, mint
a melynek szívessége és hazafias ügybuzgósága meghívta egyle-
tünket a nagygyűlésnek itt tartására, de ez által egyszersmind
munkás és derék lakosságának alkalmat nyújtott megnyitni
vendégszerető kapuit a mi, mint a székelyföldi érdekek vándor
apostolainak elfogadására.

Végül szabad legyen nekem is, mint ezen t. egylet 10 év
óta elnökének, a ki már két öt éves capitulatiót töltöttem ki a
t. egylet szolgálatában, abbeli örömet kifejezni, hogy e
nemes munkában, csekély erőm és tehetségem szerint, részt
vettem, s egyúttal innen ezen elnöki székről — melyet most
tán utoljára foglalok el — azon forró óhajvásomat elmondhatni:
örizze meg e szépen fejlődő város a székelyföldi közügyek iránt
mutatott meleg érdeklődését nemzedékről-nemzedékre, s kísérje
áldás és siker e nemes célú egylet hazafias működését!

Ezzel e nagygyűlést megnyitom.

A nagy figyelemmel hallgatott s több ízben a helyeslés és
lelkesedés jeleivel fogadott beszéd elmondása után DEÁK
FARKAS emelt szót:

Tisztelt Nagygyűlés!

Szerencsésnek érzem magamat, hogy szülővárosom és
székely nemzetem ez örömnapiján nekem jutott az alkalom,
hogy az alattvalói hála, a jobbágyi hódolat és a szerencse-
kívánás érzelmeinek kifejezést adhassak.

Városunk és székely fajunk örömnapijának nevezem e na-
pot, mert ime, szeretett elnökünk mellén látom csillogni az
alkotmányos érzelmeiről ismeretes II. Leopold királyunk em-
lékére alapított dicső rend lovagi keresztjét, mint bizonyágát
annak, hogy ő Felsége dicsőségesen uralkodó királyunk leg-
kegyelmesebb, édes atyai hajlamaitól indítva jónak látta a
székely egylet elnökét ezen jeles renddel kitüntetni.

És hogy alapos jogunk van e kitüntetésből némi részt kö-
vetelni, ennek bizonyága az, hogy nagynevű kormányelnökünk

Tisza Kálmán ő excellentiája, ki közel állásánál fogva felséges uralkodónk intentióit oly bölcsen és igazán szokta értelmezni, alkalmoszerűnek találta, hogy e kitüntetés helyéül Maros-Vásárhely városát, idejéül a székely művelődési egyesület közgyűlésnek napját s az átadásra báró Bánffy Zoltán úr ő méltóságát, szeretett főispánunkat jelölje ki.

Az átadás megtörténvén, a szép jelvény ott csüng a becsületes mellen s nincs más hátra, minthogy kifejezzük szerencsekívánatinkat szeretett elnökünknek, hálás köszönetünket kormányunknak s jobbagyi hódolatunkat ő Felségének legkegyelmesebb ajándékáért és kérjük a jó Istent, engedje meg a mi szeretve tisztelt elnökünknek, hogy e jól megérdemelt kitüntetés jelvényét sokáig — sokáig, az emberi kor legvégső határáig jó egészségségben viselhesse!

Az általános éljenzés lecsillapultával HAJÓS JÁNOS elnök a minden oldalról nyilvánuló ovatiók által meghatva, lelke érzelmeinek következőkben adott kifejezést:

Nagyságos Alelnök Úr!

Mélyen tisztelt Nagygyűlés!

Mindenekelőtt méltóztassanak elfogadni forró köszönetemet azon meleg érdeklődésért, melylyel csekély személyem iránt viseltetni kegyeskednek.

A mi a dolgot magát illeti: ő Felségének legkegyelmesebb ténye, hogy a hazai közügynek egy oly egyszerű napszámosát, mint csekély magam vagyok, legmagasabb elismerésének dicsfényével elárasztani méltóztatott, oly mélyen és sokkal jobban meghatott, hogysem érzéseimnek, gondolataimnak és szavaimnak szabatos irányt és alakot adhatnék. Ennélfogva csak pár szóra szorítkozom.

Engem már saját helyzetem önerőm kifejtésére és munkásságra utalt, csecsemő koromat gondos szülői szív és szem, de fény és vagyon nem környezte, tehát munkával kellett megkeresnem kenyeremet, s arra, hogy önerőmön megélhessek, annál inkább törekedtem, mert már kora ifjúságomban megtanultam volt Kölcseytől, hogy: *a kit saját keresménye nem táplál, az a haza terhére él.*

De szintén Kölcsénytől tanultam meg azt is, hogy: a ki a társadalomban, a hazában él, az a haza közügyeinek is szolgálni tartozik. És e felfogás nekem mindig ösztönt adott arra, hogy ott, a hol csekély erőmmel a közjónak szolgálatára lehettem, munkámat és fáradságomat ne sajnáljam.

Mindezt azonban önzetlenül tettem, és kilátás nélkül bármely jutalomra, hazánk egy jelesétől azt is megtanulván: háláért tenni jót, uzsorástól is kitelik.

Így aztán munkám és fáradságom értékét, ízét, gyönyörét, jutalmát nem kívülről vártam, hanem nem is keresve feltaláltam lelkem benső világában, azon megnyugtató öntudatban, hogy a közügynek, a hazának szolgálhattam.

Nem tagadhatom, némi jutalmat leltem abban is, ha polgártársaim bizalmukkal megajándékoztak, sőt munkaerőm és kedvem annál inkább fokozódott, minél kiválóbb ügyben és minél nagyobb mérvben kívánták munkásságomat igénybe venni.

De ezzel aztán teljesen beértem, s őszintén elmondhatom, olyan jelenésre, a mi most történt velem, aspiratióim nem voltak.

Hanem ha már csekély igyekezetemet azon kimagasló szerencse érte, hogy arról apostoli királyunk ő Felsége legmagasabb tudomást venni kegyeskedett, ez már nem csak a legmélyebb hálára kötelez az uralkodó felség és magas kormánya iránt, mely, a mint látszik, a közjó emelésére mutakozó hajlamot ez úton is buzdítani törekszik; és e legfelsőbb tény nemcsak azt a behatást teszi reám, hogy e jelenést életem fénypontjának tekintsem, hanem egyszersmind azt a köteletséget is szabja előmbe, hogy ha bár a hajlott kor ezüstje borítja a fejemet, de azért megőrizem lelkem erejét és szellemi munkásságát a hazai közügy, s jelesen a Székelyföld szellemi és anyagi érdekei számára.

És úgy is érzem, t. uraim! hogy e köteletséget híven és buzgón teljesíteni fogom, s valamint a római gladiatort küzdés közben az arenán terítette le ellenének fegyvere, — úgy én is e munkatéren dolgozni fogok mindaddig, míg a természet örök törvénye, az emberi élet lehatalmasabb

ellensége, a halál, munkám közben rám kiáltja, hogy: ne tovább!

Ezekután csak erős vágyamat kívánom kifejezni, hogy legalázatosabb köszönetem és forró hálám a fenséges trón zsámolyához és a mélyen tisztelt magas kormányhoz feljuthasson, — és hogy e jelenet, mely itt lefolyt, hazafi- és polgártársaimat is buzdítsa, hogy ne csak magunknak, hanem éljünk mindnyájan a hazának is.

Ezzel befejezhetném, a mit meghatottságom e percekben elmondani engedett; de az igen tisztelt nagygyűléssel, különösen pedig a székely művelődési és közgazdasági egylet általam vezetett központi választmányával, s általában ez egyesület központi és vidéki tisztikarával, valamint az egylet buzgóbb egyes tagjaival szemben nyílt bevallással tartozom, azzal tudniillik, hogy ha ő felségének legmagasabb elismerése a teljesített hazafiui kötelesség öntudatát hatványozza, s ezáltal lelki gyönyört, örömet és élvezetet nyújt, én ez örömbe a t. egylet központi választmányának lelkes tagjaival, az egylet egyik évek óta igen t. alelnöke Deák Farkas barátommal, valamint az egylet titkárával és pénztárnokával, s e mellett a vidéki választmányok egyes buzgó elnökeivel és tagjaival örömet és készséggel megosztozom, — mert bár soha sem aludt ki szivemből a Székelyföld iránti meleg érdeklődésem Vesta-tüze, de azért az ők lelkessége és kitűnő ügybuzgalma képezte rám nézve is azon forrást, melyből tíz évi e téren együtt folytatott munkálkodásunk közben, új meg új erőt merítettem, valamint merítettem ama megnyugtató öntudatot is, hogy ha bár a távolság, a kenyérkereset vagy más nagyobb életezcélok el is választják a Székelyföld szülőtteit szűkebb hazájuktól: az ős Székelyföldről, de azért a legtöbbje megtudja őrizni kedves szülőföldje iránt való érdeklődését és tántoríthatatlan ragaszkodását. Nekem e jelesek közül többekkel volt szerencsém és alkalmam a Székely-egylet ügyei körül munkálni, és ezekből e meggyőződést szerezni. Nekik tehát a rám hárult fényből is örömmel adom ki az őket megillető részt.

És ezzel sikert kívánva az egylet további működésére is, — még egyszer köszönöm szíves érdeklődésüket.

Ezután elnök a mai nagygyűlés jegyzőkönyvének hitelesítésére Szentiványi Gyula, Vass Tamás és Lokodi János tagokat kérve fel, előterjeszti, hogy Tisza Kálmán m. kir. miniszterelnök úr, ki 100 forint összeg befizetésével az egylet alapító tagjai közé belépett, (Lelkes éljenzés!) megbízta annak kijelentésére, hogy ha egyéb országos közügyek nem gátolnák, szívesen megjelent volna; jelenti továbbá, hogy Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter szintén sajnálattal maradt el ünnepélyünkéről, s maga helyett, képviselőjéül, vejét Szalay Imre cultusminiszteri osztálytanácsos urat küldte el; gróf Széchenyi Pál földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszter úr pedig levélben fejezte ki jóindulatát; — ezekkel kapcsolatosan Nagy Gábor titkár is jelenti, hogy gróf Szapáry Gyula m. kir. pénzügyminiszter úr, valamint báró Kemény Gábor közmunka- és közlekedési miniszter úr és évek óta egyleti tag, szintén szíves üdvözlétüket küldik. Végül bejelentett, hogy most — közvetlenül a nagygyűlés kezdetekor — özv. gróf Teleki Gézané ö mlgá és Hajós János 100—100 frt befizetéssel alapító tagok lettek s hogy id. Tóth István kézdivásárhelyi szeszgyáros szintén 100 frt alapítvány mielőbbi beküldését ígérte meg.

Mindezek a leglelkesebb örömnnyilvánítások között vétettek kedves tudomásul.

2. NAGY GÁBOR titkár a következő jelentést terjeszti elő: Tisztelt Nagygyűlés!

Megint e nemes város vendégszerető és intelligens közönsege körébe jöttünk számot adni sáfárkodásunkról.

A múltkor, e város és vidék ipara s mezőgazdasága előhaladásának egy kiállítás alakjában történt bemutatása-, valamint a hazafiság és tudomány dicső s kegyeletes ünnepélyei voltak részben az indító okok arra, hogy a Székelyföld lakói javára törekvő egyletünk nagygyűlését itt tartsa meg.

Most magának az egyletnek nyílt alkalmá újabb bizonyítékát szolgáltatni, a Székelyföld érdekében kifejtett tevékenység és áldozatkészségének; s az egyletnek van egy kegyeletes ünnepélye, melynek megtartása legalkalmasabb és legméltóbb

itt, hol a dicsőült, széles körre kiterjedt működésének mégis a súlypontja volt.

Múlt nagygyűlésünk alkalmával ugyanis a maros-tordamegyei gazdasági egylet rendezett egy ipar- és mezőgazdasági kiállítást; a hazafiság nemes lángja lobbant fel Petőfi Sándor emléktáblája leleplezésénél, — s a tudomány Bolyai Farkas emlékének áldozott kegyelettel.

Most a székely művelődési és közgazdasági egylet nyit meg és ad át a nemzetnek egy intézetet, melyben iparosai ízlést, műveltséget, tökéletesedést szerezhetnek; — egyszersmind pedig lerójják a kegyelet adóját egy feledhetetlen tag: az itteni vidéki választmány buzgó és érdemekben gazdag volt elnöke, báró Apor Károly emlékének.

Mind kettő — több más ügyekkel együtt, a mai tanácskozásnak külön és méltó tárgyát képezvén itt bátor vagyok csak is röviden érinteni.

A múlt 1884. évi szeptember hó 25-én ugyan csak e nemes és szabad királyi város kebelében tartott nagygyűlés óta a központi választmány 1884. évben 2 ülést, 1885-ben 9 ülést, 1886-ban 5 ülést tartott s 193 határozattal intézkedett az egylet ügyeiről.

Ezenkívül kebeléből időnként bizottságokat küldött ki, melyek az ügyek fontossága — s a körülmények sürgőssége szerint tartottak üléseket s oldották meg a rájuk bízott feladatokat, még pedig az egylet általános előnyére és dicsőségére.

Ezek közül különösen fontosak:

1. Az 1885. évi budapesti országos kiállítás alkalmából küldött kiállítási bizottság, — mely, mint méltóztatnak tudni, akként oldotta meg feladatát, hogy egy a természetes méreteknek teljesen megfelelő s eredeti beosztással bíró székely házat építtetett, — melyben a kiállítás egész tartama alatt egy székely pár lakott, — s melyben székelyföldi háziipar-cikkek-ből árúcsarnokot tartott fenn.

A székely pár a népviseletet, a háziszokásokat s szövészetet ismertette, — az árúcsarnokban pedig a Székelyföld háziiparral, nevezetesen szövéssel, fa-faragással, kosárfonással, agyagmunkával stb. foglalkozó lakóinak nyújtott alkalom,

hogy készítményeiket oda küldve, azokat ne csak megismer- tessék, hanem azoknak elárúsítása által azon idő alatt jövedel- met, jövőre pedig piacot szerezzenek.

A székely ház, mely hogy valódi legyen, épen itt Maros- Vásárhelytt, idevaló mesteremberekkel faragtatott ki, sőt a helyszíni felállítás is ugyanazokkal eszközöltetett, a nagyszertő országos kiállításnak egyik legelőnyösebben ismert részévé vált. Mindjárt a kiállítás megnyilta után való nap Ő Felsége a király legmagasabb látogatásával tisztelte meg, az egylet jelenlevő elnökének magyarázatait, viszonyainkra vonatkozó ismertetéseit élénk érdeklődéssel meghallgatva, a székely párt és az árúcsarnok kezelőjét is legmagasabb megszólításával méltóztatott kitüntetni; — egyletünk célja és törekvése iránt pedig a legmegörvendeztetőbb módon kegyeskedett legmaga- sabb helyeslésének kifejezést adni. Később Rudolf trónörökös, Stephania trónörökösne ő fenségeik, valamint József főherczeg ő fensége, neje, s gyermekei s a felséges uralkodó család több tagja, Milán szerb király ő fensége s a külföld legtekintélyesebb képviselői látogatták meg és tetszésüknek vásárlások által adtak kifejezést. E helyen lehetetlen elhallgatnom ama ta- pasztalatomat, hogy a székely háziiparczikkek még nagyobb kelendőségének legnagyobb akadálya volt, az a különös, de fájdalom létező szokás, hogy a székely ilyen alkalmakkor s egyáltalán valahányszor készítményei iránt érdeklődést vesz észre: az ár megszabásánál helyes arányt nem tart. A mit itt közöttünk s mikor rendes módon árul olcsón is oda ad: ilyen alkalommal aránytalanul magas áron tart; — már pedig min- denféle s minden irányban oly nagy versenynyel állunk szem- ben, hogy azzal, az iparczikk jó minőségű elkészítésén kívül csakis olcsó ár mellett lehet versenyt remélni. Mert ha ugyan- azon szükségletnek megfelelő cikket másoktól olcsóbban s néha még szebben, csinosabban kiállítva lehet megvásárolni: túlsá- gos és figyelembe nem vehető kívánság azt követelni, hogy a miénket, ennek daczára, csupán csak azért, mert székely, vásá- rolják meg. Ennyire a hazafiság a világon sehol sem emelkedik.

2. Az országos kiállítás tanulmányozása s a tagadhatatlanul létező szükség érzete felébresztette azt a tervet, hogy létesít-

sünk olyan intézetet, mely a Székelyföld lakóinak itt közel, saját körükben alkalmat és módot nyújt, hogy a jeles munkák szemlélése-, s az egyes iparczikkék előnyösebb, csinosabb előállítására alkalmas eszközök megismerése által ízlésüket műveljék. Az itt való viszonyok javulásának egyik főakadálya, hogy iparosaink s még inkább azok, kik csak háziiparral foglalkoznak, nem ismerik a fejlettebb vidékek lakóinak ízlését kívánalmait, — s hogy most is csak azon ipari és közgazdasági ismeretkörben mozognak, a melyben a roppant technikai haladás korszakát megelőző évtizedekben voltak.

A ma megnyitandó székelyföldi iparmuzeum bizonyára jó hatással fog lenni úgy szellemi mint anyagi előhaladásunkra, — s a központi választmány bizonyára az egyleti alapszabály valódi intentiói értelmében járt el, midőn annak létesítését, az előre látott nagy áldozatok daczára is keresztül vitte. Nagy áldozatokról szólok, mert már eddig is majdnem 4000 frt költséget okozott s ez még csak a kezdet, mely magának jövőt, életet, sőt felvirágoztatást követel; — de a központi választmány a mily erősen meg van győződve arról, hogy ez a székelyföldre hasznos és szükséges: ép oly mélyen át van hatva attól az elhatározástól, hogy ennek czélszerű kezelésére, megfelelő irányban leendő fejlesztésére és értékesítésére gondot viselve, azt a nemzet igazi közkincsévé tegye. Igen természetesen, egyszersmind reméli, hogy maguk, a Székelyföld érdekelt lakói, iparosai és hatóságai szintén hazafias áldozatkészséggel lesznek szívesek gyámolítani.

Ezen emlékezetes fontosságú alkotások mellett intézkedett a központi választmány, hogy az egylet képes naptára továbbra is megjelenjék, — s mivel ennél is nem haszon, hanem az a törekvés, hogy a székely nép kezébe a néha babona-meséket is tartalmazó naptárak és olvasmányok helyett a legműveltebb igényeknek is megfelelő s hasznos ismereteket nyújtó naptár jusson: annak árát a lehető legcsekélyebbre — 25 kr. szállította le.

A lefolyt idő alatt megszavazott segélyek közül legyen szabad megemlíteni a következőket.

A csíkvidéki választmány ajánlatával folyamodó csikmegyei

háziipar (nő) egyletnek, hogy az 1885. évi országos kiállításon részt vehessen, 100 frt adatott;

a gyergyó-szent-miklósi előjáróság folyamodványára elhatároztatott, hogy ha ott a gyermekjáték-tanműhely felállittatik, 200 frt adatik;

a csikszeredai nőipariskola növendékeinek — az év végén tartani szokott zárvizsgálatok alkalmával 5—5 arany jutalmakra.

A szegedi fonó-gyárban tanuló csiki fiúknak, hogy az országos kiállítás tanulmányozása végett Budapestre utazhasanak, 100 frt.

Az udvarhelymegyei háziipar-egylet által fentartott székelykeresztúri szövőiskolának két évben 100—100 frt.

Az udvarhelymegyei gazdasági egylet által folyó évben rendezendő kiállítás alkalmából jutalmakra 16 darab — 10 frankos — arany.

Köllő Miklós maroszeki szobrász és műfaragó székelyfiúnak, külföldi tanulmány-útjára 250 frt.

Hosszú Jenőnek, ki a műegyetemen tanul, 20 frt.

Bocz Józsefnek, ki a budai állami tanítóképezde ipari szakosztályán tanul, 60 frt.

Tana Luizának, ki Kolozsvárt az állami tanítónőképezdeben tanul, 50 frt.

Ladó Antalnak, ki Budapestre jött s ott egy nagyobbserű gépgyárban keresett alkalmazást, 30 frt.

Épségben áll azon határozat, hogy ha az udvarhelyi főreáltanoda kérdése akként dől el, hogy az állandóan ott marad: öt évi részletben 500 frt adatik.

A más téren kifejtett működés bizonyítékául tisztelettel mutattatik be az 1885. évi budapesti országos kiállításon nyert nagy érem, oklevél s az országos kiállítási bizottság köszönő irata. Ezek méltóan sorakoznak a velencei 1881. évi nemzetközi kiállításon-, s a budapesti 1881. évi országos nőipar kiállításon nyert dísz oklevelekhez, melyek előnyösen mutatják amaz elismerést, melyben a központi választmány eddigi működése a legilletékesebb testületek által részesült.

A központi választmány az iparmuzeumi bizottság egyes előterjesztéseiből arról győződve meg, hogy az egylet érdeké-

ben álló tevékenység általánosítására s az áldozatokkal járó pártfogások gyakorlására előnyös hatással fog lenni: az egyes céljai hazafias támogatásának elismeréseül — egyes kiváló esetekre — emlékérmeket határozott készíttetni.

Itt kötelességemnek tartom tisztelettel bejelenteni, hogy az országos magyar iskola-egyesület minket is felszólított, hogy hajlandók leszünk-e a magyar közművelődési egyesületek országos congressusán részt venni, — s a központi választmány ez iránt legkészségesebb hajlandóságát nyilváníttotta.

Az erdélyrészi magyar közművelődési egyesület igazgatósága is kérdést intézett, hogy egyesülnénk-e vele? Erre a központi választmány, egyetértve a culturegyelet programjában kifejezett azon nézettel, hogy az egyesülés egyik egyesület tulajdonképeni célján sem lendítene, sőt a székelysége annyiban hátrányos is lehetne, mennyiben megszűnnék az érdeklődés azon különös, specialis érdekek iránt, melyeknek jelenleg a székelyműv. és közg. egyesület munkása, akként válaszolt, hogy egyesülés nélkül, de közös egyetértéssel s egymást minden felmerülhető alkalommal segítve működünk tovább az alapszabályainkban külön-külön előírt feladatok megvalósítására.

Végre tisztelettel jelentem, hogy az egyesület vagyona a folyó évi június hó 16-án összeállított kimutatás szerint volt:

Követelésben (t. i. a be nem fizetett	
alapítványok)	1650 frt — kr.
Értékpapirban (mely a Magyar Föld-	
hitelintézettel őriztetik)	24270 „ — „
Készpénzben (mely takarékpénztárilag	
kezeltetik)	2178 „ 66 „
Összesen:	28098 frt 66 kr.

Ez igaz ugyan, hogy az 1884. évi	
szeptember hó 25-én tartott nagygyűlés	
alkalmával kimutatott	28206 frt 76 ¹ / ₂ kr nál
	118 frt 10 ¹ / ₂ kr nál

kevesebb, de ha figyelembe méltóztatik venni, hogy az elől említett s az egyesületre nézve általánosságban véve nagy előnnyel járó célokra u. m. kiállításon való részvételre 2201 frt,

székelyföldi iparmuzeumra már eddig 3800 frt naptár kiadására 1112 frt, segélyezésekre 1598 frt adatott ki, — s hogy különösen az iparmuzeumra kiadott összeg egy része csakis a jövő évi költségelőirányzat terhére előlegeztetett, visszaesésnek nem nevezhető.

Mind ezek alapján tisztelettel kérem, hogy jelentésemet kegyesen tudomásul venni s a központi választmány eddigi eljárását helybenhagyva a felmentvényt megadni méltóztassék.

LÁZÁR ÁDÁM egyleti tag indítványozza, hogy úgy az elnöki megnyitó beszéd, mint a titkári jelentés a jegyzőkönyvbe s ezzel együtt egy a mai gyűlésről kiadandó Évkönyvbe egész terjedelemmel vétessék fel, egyszersmind javaslatba hozza: mondassék ki határozatilag, hogy a központi választmány eljárása s tett intézkedései helybenhagyó tudomásul vétetnek amaz egy pont kivételével, mely a titkári jelentésben az erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület átiratának elintézésére vonatkozik, s melyre nézve az indítványok során külön határozati javaslatot fog beterjeszteni.

KOVÁCS FERENCZ, SÁNDOR KÁLMÁN, FEKETE GÁBOR s DEÁK LAJOS felszólalásaik után egyhangulag

határoztatott, hogy úgy az elnöki megnyitó, mint Deák Farkas üdvözlő beszéde s az elnök arra adott válasza, és a titkár jelentése a jegyzőkönyvvel együtt, egy külön kiadandó Évkönyvben egész terjedelemben közzéteendő, s hogy a központi választmány eljárása, illetőleg a titkár jelentése helyeslő tudomásul vétetik azon megjegyzéssel, hogy az erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesülettel való viszonyra vonatkozólag, külön az indítványok során fog érdemleges határozat hozatni.

3. Olvastatik a számvizsgáló bizottságnak a múlt 1885. évi november hó 30-án kelt jelentése, mely szerint az egylet 1884. évi számadása, nemkülönben folyó évi április hó 16-án kelt jelentése, mely szerint az egyletnek a múlt 1885. évi számadása

megvizsgáltatván, azok úgy általában mint minden egyes tételeiben helyesnek találtattak, miért is javaslatba hozatik, hogy Gidófalvy István pénztárnoknak a szabályszerű felmentés megadásák.

Ezen javaslatot a központi választmány is a legmelegebben pártolván :

Gidófalvy István egyleti pénztárnoknak az 1884. és 1885. évi számadásokra vonatkozólag a felmentés további felelősség alól megadatik s a pénztári kezelésben tanúsított lelkiismeretes odaadó munkásságért elismerés nyilváníttatik.

4. Olvastatik a számvizsgáló bizottságnak a mult 1885. évi december hó 2-án kelt jelentése, mely szerint az egylet pénztára azon napon (elnöki rendelet következtében) váratlanul m egvizsgáltatott s az teljesen rendben találtatott.

Megnyugtató tudomásul vétetik.

5. Előterjesztetik az egyleti vagyon-kimutatás, mely szerint jelenleg van :

Künn levő alapítványokban	...	1,650	frt	—	kr.
Értékpapirban	... ..	24,270	"	—	"
Készpénzben	... ..	2,178	"	66	"
Összesen :		28,098	frt	66	kr.

s jelentetik, hogy az értékpapírok a Magyar Földhitelintézetnél őriztetnek, a készpénz pedig, a folyó kiadások fedezésére szükséges készleten kívül, takarékpénztárilag kezeltetik.

Szolgál tudomásul és a kezelés módja helyeseltetik.

6. Előterjesztetik a folyó évi költségvetés tervezete, mely szerint előirányoztatik :

Bevétel.

24,270 frt értékpapir kamatjában	---	---	---	---	1200 frt
1650 frt alapítványi követelés kamatjában	---	---	---	---	83 „
Takarékpénztári betétek utáni kamatban	---	---	---	---	50 „
Tagsági díjakban	---	---	---	---	2000 „
Naptárak árában	---	---	---	---	700 „
Földm., ipar- és keresk. miniszterium segélye	---	---	---	---	500 „
Összesen :					4533 frt

Kiadás.

Tisztviselők illetménye	---	---	---	---	540 frt
Díjnak jutalmazása	---	---	---	---	50 „
Szolgák illetménye	---	---	---	---	60 „
Irodai, dologi, postai kiadások	---	---	---	---	150 „
Tagsági díjak 40 ⁰ / ₀ -a czímén a vidéki választmányoknak	---	---	---	---	400 „
Naptár nyomtatása és szétküldése	---	---	---	---	1050 „
Előfizetés a székely lapokra	---	---	---	---	23 „
Székelyföldi iparmuzeumra és közművelődési czélokra	---	---	---	---	2000 „
Az alaptőke nevelésére	---	---	---	---	260 „
Összesen :					4533 frt

Egyszersmind felhatalmazás kéretik arra, hogy a mennyiben a székelyföldi iparmuzeum létesítésével s első berendezésével oly nagy túlkiadások merülnek fel, melyek nem halaszthatók: azok a jövő évi költségvetés terhére, az alapvagyonból előlegeztethessenek.

A költségvetés — elfogadva helybenhagyatik, s a központi választmánynak a kért felhatalmazás megadatik.

7. Elnök felhívására DEÁK FARKAS felolvassa emlékebeszédét b. Apor Károly felett.

BÁRÓ APOR KÁROLY EMLÉKEZETE.

Mikor erdélyi emberekről kell szólanom s a mint mondani szokták emlékbeszédet kell tartanom, mindannyiszor bizonyos melánkolia szállja meg az én lelkemet is,* mert azok az idős erdélyiek, kik napjainkban mennek előttünk az enyészet sötét tartományába, bizonyos képzelt vagy valóságos okok miatt, elhatározni nem tudom, nem is akarom — nem csak az élet és halál küzdelmeinek megmásíthatatlan fájdalmait szenvedik, érzik ők azonfelül a hozott áldozatoknak meg nem felelő eredmények s az ő hitők szerint csalódásuknak keserű ízét is. Mintha lelkük egy része elmaradt volna a gyorsan haladó időtől, mintha rájuk nézve még nem mult volna el a kor, melyben a költők így sóhajtoztak :

«Multadban nincs öröm,
Jövődben nincs remény
Hanyatló szép hazám
Miattad vérzem én».

Nem azt akarom mondani, hogy talán valami politikai elégedetlenség voltak, ó nem, soha sem fog találni Magyarországnak hívebb hazafiakat s a nagy egyetértéssel és közörömmel megállapított uralkodó politika őszintébb támogatókat, mint gróf Mikó Imre, Dósa Elek, gróf Teleki Domokos, gróf Bethlen Gábor, gróf Bethlen Farkas, Mikó Mihály, báró Bánffy János,

*. Ez egylet közönsége előtt már néhai gróf Mikó Imréről s a m. tud. akadémiában néhai gróf Teleki Domokosról és néhai gróf Wass Samuról tartottam emlékbeszédet, s többekről, mint Dósa Elek, b. Bánffy János, Mikó Mihály stb. irtam emlékrajkokat.

Horváth István, báró Kemény István és Domokos, gróf Wass Samu, Zeyk Károly és még többen, kik már mind a regi időben szereplő egyének valának s mind ez új korban hagyták ide a dicső pályatért.

Szívvél, lélekkel, szóval és tettel adták bizonyosságát, hogy hazafiságban, szolgálati készségben senkinek magok felett elsőbbséget nem engedtek. Nem is kételkedik ebben senki s mégis igaz marad, hogy volt keblökben egy húr, melynek rezgései csak a soha vissza nem térő multban találtak viszhangra.

Ezek a hazafiak épen abban az állapotban voltak, mint amazok, midőn a XVII. század végén Apaffy Mihály után gubernátorsággá változott az erdélyi fejedelemség; most a gubernátorság is eltűnt s csupán történeti emlékké vált.

Tehettek-e róla ama régiek, hogy életök első felében hozzá szoktak a fejedelemséghez s tehettek-e róla ezek, hogy ifjú korukban s férfi koruk teljében megszokták a különálló Erdélyt saját gubernátorával, ki közülök való volt, saját kormánysszékkal, melynek tagjai ők magok valának? Nem. Ép oly kevésbé tehettek arról is, hogy életök vége felé egy-egy titkos sohajást bocsátottak az eltűnt szép idők után. Pedig mind két változás előhaladás volt a politikában, jobbra változtatta az ország sorsát s szebb jövőndő kapuját tárta fel a népek előtt.

Nagy ereje van a politikának, a politikai meggyőződésnek és különösen a sikerrel dicsekvő politikának: megszünteti a bús elmerengéseket, szétűzi a hiába való ábrándozásokat, nem tűri az egyéni tétlenséget, a napi életre fordítja figyelmünket, a való élet elodázhatlan tényeit állítja elénk; munkára biztat, sarkal s békét nem hágy, míg minket is sorba nem állít s ily értelemben még az igaz bánatot is meggyógyítja, de azt még a jó politika sem teheti, hogy minden vágyaink teljesüljenek, hogy ne emlékezzünk meg az elmúltakról s így azt se teheti, hogy az idősebb embereknek olykor eszökbe ne jussanak a gubernátori kornak ártatlan örömei és feltétlenül biztos kéjelmességei és hogy a legsikerültebb politika mellett sem teltek be minden reményeik s hogy ezért olykor-olykor egy-egy melankolikus sohaj el ne röppenjen ajkaikról. Voltak-e ezekre alapos okaik is con-

crét esetekben, nem tudom, de tudom azt, hogy sokszor láttam e melankoliát arcukon, mely végképen csak akkor szállt el, mikor forrón dobogó szíveiket a halál angyalának hideg érintése örökre megdermesztette.

De hova tévednek gondolatim, hová ragad a szavak és emlékezetek vonzalmas árja? Hisz nekem néhai báró Apor Károlyról a gyakorlati, a reális emberről, a szigorú biróról, a hajthatatlan meggyőződésű, *senki szavára meghajolni nem tudó* vasjellemről, a vagyongyűjtő, lankadatlan munkásról, a fáradhatatlan küzdőről kell ez alkalommal szólanom; őt kell jellemeznem, az ő emlékezetét kell fölelevenítenem s alkalmasabb festő hiányában nekem kell berajzolnom a székely krónikák egy lapját, hogy az utódok is láthassák képét legalább addig, míg egy hivatottabb letörli majd az én karczolásaimat s maradandóbb emléket állít az érdeemesnek.

De hát valjon csakugyan oly rideg természetű, csak ugyan oly önző, részvétlen lelkületű, annyira hidegen számító elméjű s az érzelmekre nem hallgató, szív nélkül való ember volt mint ellenségei mondják? Hogy mindent csupán önértékből tett s szüntelen csak törve, zúzva haladott saját célpontjai felé s a körülte járók sohajtásait, nyögéseit ne hallotta volna, az élet szép és nemes tüneményeit, igényeit ne vette volna számba soha s az emberek szenvedéseit észre se vette volna, s óh de hogy könnyítette? Mind ezek oly kérdések, melyekre nekem ez órában felelnem kellene s ha azt egész diadallal nem tehetem, higyjétek el, tisztelt hallgatóim, csak az én gyengeségem lesz az oka, de jertek hallgássátok meg röviden előadott élet-történetét s aztán ítéljétek ti magatok.

Báró Apor Károly az ős család ős fészkeben Altorján — Háromszéken — 1815 december 11-én született. Édes atyja b. Apor Lázár, volt édes anyja pedig Szeleczy Karolina, Szeleczy János kincstári tanácsosnak és neje vásáros-náményi Eötvös Sárának * egyetlen leánya.

* A néhai báró Eötvös József édes atyjának unokatestvére, miért is báró Eötvös és báró Apor a szíves rokonságnak mindig fentartói voltak.

Báró Apor Lázár, Apor Istvánnak és Henter Evának fia, született 1784-ben. 1814-ben nőül vette Szeleczky Karolinát, kivel Nagy-Szebenben ismerkedett meg; a Szeleczky kisasszony vagyonos leány volt, Szathmár- és Abaujvármegyében szép birtokai voltak. A közszolgálatban ide haza b. Apor Lázár ítélő mesterségig emelkedett s 1824-ben tehát 40 éves korában consiliariuszá neveztetett ki az erdélyi kancelláriához, azután alkancellár lett s 1865-ben, késő vénségében, 81 éves korában Bécsben halt meg. Családi életében boldog volt, mert nejét szörette s négy fiú gyermekkel — *Károly, György, Sándor, Géza* — áldotta meg a gondviselés.

Apor Lázár egészben véve régi divatú ember volt szokásaiban, erkölceiben egyaránt. Szorgalmatos jószág gyűjtő s az alig százezer váltó forintot érő patrimoniumot házassága, takarékosága és tevékenysége által úgy megszorította, hogy midőn elhalt, utódai mintegy 600 ezer o. é. forintba becsült hagyaték felett osztottak.

A családi életben azonban a mily puritán természetű, ép oly szigorú is volt. Fiait is a legszigorúbb bánásmódban részesítette s a mint a régibb emberek mondják: kezét soha vállára se tette gyermekeinek, nemhogy megölelte volna, azt sem mondta nekik soha: fiam, édes fiam! Akarata, véleménye, kimondott szava oly szent volt családjában, mint egy királyi parancs. Mindenik fiától megkivánta, hogy szorgalmasan tanuljon, pályát válaszszon s arra készüljön. Bevégezödvén a tanulás, neveltetés minél kevesebb jövedelmet bocsátott rendelkezésükre, csak is a mi a legszükségesebb kiadásokat fedezte s mindeniket közszolgálatra utasította, hivatkozván saját példájára.

Károly is a leggoudosabb nevelésben részesült, kis gyermek korában édes anyai nagyanyjánál Nagybányán már 1822-ben, tehát hét éves korában elkezdett iskolába járni, mikor azonban édes atyja Bécsbe tétetett át 1824-ben, ötét is magával vitte s aztán Bécsbe járt nyilvános iskolába, magán tanítója pedig *Nyitske* volt, ki nevét az irodalomban is ismeretessé tette. Atyja 1825-ben a magyar rendekhez folyamodott, hogy a Theresianumban levő 20 magyar alapítvány közül ket-

tőt engedjenek az ő két nagyobb fiának, Károlynak és Györgynek, de kérése amaz ok miatt, hogy a folyamodó erdélyi, megtagadtatott, nem tekintvén, hogy az édes anya magyarországi leány volt s a fiuk Magyarországon is virtuális successióval bírnak. Ennek az udvarnál is híre menvén az öreg Ferencz király a jó és hű szolga Apor Lázár egyik fiának neveltetését magára vállalta s így Apor Károly mint az uralkodó fejedelem személyes pártfogoltja 1826-ban, tehát 11 éves korában, a Theresianumba lépett és ott tanult 1835-ig. Ez időben azonban öcsesei mellett házi nevelő volt s őtet is tanította latin nyelvre és magyar történelemre Müller Frigyes.*

Az 1835. évben azonban az uralkodó Felső V. Ferdinand király engedélyével a Theresianumból kilépett s a magyar jogi tanulmányok elsajátíthatása végett a pozsonyi jogakadémiára ment, hol mások között a nem régen szerencsétlenül elhalt Majláth György volt országbíró is tanuló társa volt. Két évig maradt Pozsonyban, a hol az akadémiában tanárai voltak a híres Szlemenics, Borsiczky, Albeli és Faber. 1837-ben jogi tanulmányait bevégezvén, visszatért Bécsbe s július 15-én felesküdt az erdélyi udvari kancelláriához tiszteletbeli joggyakornoknak s ott is maradt egy esztendeig.

B. Apor Károly egyike volt a legcsinosabb fiatal embereknek, magas növésű, karcsú termetű, férfias magatartású, kellemes társalgású s a Bécsben mulatozó magyar családoknál bármelyik háznál szívesen fogadott és látott vendég; de mind a mellett úgy látszik magát Bécsbe s a bécsi életet nem igen kedvelte meg. A gyermekkori emlékek ködfátyolán is vissz sugárzó, a minden nap s minden ismerősínél emlegetett s a szép jövőt, szerencsét, boldogságot ígérő kedves Erdély kelet felé vont a székely ifjú főurat s Bécsnek zajjal s amaz idő-

* Ez a Müller Frigyes báró Aporéktól 1832-ben Kolozsvárra ment gróf Esterházy Dénesnek Miguel nevű fia mellé s ott maradt 1834-ig. (Igy olvasom gróf Esterházy Jánosnak egy leveléből.) Valjon ez a Müller volt-e később Segesvár városi senator s ez volt-e a mostani nagy-szebeni derék lelkész édes atyja. elhatározni nem tudom.

ben tán túlpajkosan mulató társasága nem tudta lebilineselni az alapjában komoly hangulatú magyart.

1837-ből egy költemény van kezeim közt, melyet b. Apor akkor írt, midőn egy általa kedvelt erdélyi kisasszony (talán gróf Haller Fanni) Bécsből Erdélybe készült haza, e különben sok melegséggel írt, de igénytelen költeményben ily sorok fordulnak elő :

Bontakozol falainkból,
Vágyva vágyysz ki utszáinkból,
Nincs neked itt élelmény —
Messze vágyol drága lény.
Rokon szívek, rokon vérek,
Kedves édes jó testvérek,
Hívnak és kívánnak
S te esensz utánnak;
Hogy is lehetne másképen?
— — — — —
Hisz én is ki drága honomtól
Elestem s ifjuságomtól,
Annál inkább utálok
Minél tovább itt lakom.*

Atyja akarátja az lévén, hogy szolgálataival s további tanulmányaival oly pályát szerezzen, hogy mint egy maga legyen szerencséjének megalapítója és kenyerének megszerzője — ezt az akaratot és saját vágyait is követte, midőn 1838-ban május havában Bécsből a kancelláriától átment az erdélyi kormány-székhez Kolozsvárra s ugyan azon év november 11-én (Szent-Márton napja) jogi gyakorlatra átkérezkedett Maros-Vásárhelyre a kir. táblához, a hol is a néhai Földvári Farkas ítélő mester kancelláriájára íratta be magát s a következő 1839-ik év július havában letette a kir. táblán az akkor szokásos jogtudományi szigorlatot. Hol is a lefolyt évben tanúsított szorgalma s nemes magaviselete és a fényesen sikerült cenzura által is annyira megnyerte a kir. tábla tagjainak jóakarátát és becsülését, hogy ifjúkora daczára kir. táblai bírónak kandidálta-

* Fennmaradt gróf Lázár Miklós[†] kéziratgyűjteményében, kinek szíveségéből bírom az egész vers másolatát.

tott. Az 1841—1842. évi kolozsvári országgyűlésen résztvett mint regalista.

«Szép volt akkor a kolozsvári élet, — írja nekem egy erdélyi úr, ki b. Apornak kortársa volt s együtt töltötték amaz ifjúkori boldog időket — első háztartó volt és csaknem fejedelmi házat tartott báró Jósika Jánosné született gróf Csáky Rozália, aztán a Bánffyak, Wesselényiek s mások is szép ebédeket és bálakat adtak. A honoratior osztály, mely már akkor a vagyonosabb s műveltebb kereskedőket s iparosokat is magához emelte, teljesen kifejlődve lévén, hatalmas tényezője volt a társas életnek. Ó mennyi bál mennyi koncert s mily szép színházi előadások voltak, mennyi szép asszony és szép leány volt Kolozsvártt; akkor virágoztak a Dobrai kisasszonyok is,* s mint az egész ifjúság, én is bolondultam utánuk, soha egy alkalmat se mulasztottam el, hogy velök találkozhassem, társalkodhassem és tánczolhassem, be voltam mutatva, jó ismerősük voltam ;

Színházban, sétatéren, hangversenyeken, bálokban sokszor láttam őket, igen jól mulattunk társaságukban, mert művelt, kedves leányok voltak és szívem még most is sebesebben dobog, ha rájuk gondolok.»

Báró Apor Károly is részt vett az akkor Kolozsvártt a legmagasabb tetőpontjára emelkedett társas élet örömeiben. Szorgalmasan látogatta az országgyűlést s tette látogatásait, résztvett a főúri úgy mint a polgári tánczvigalmakban, minden nap megjelent a casinóban, a színházban, a vívó iskolában s gyakorolta zenei és énekismereteit, szóval talán egy órát sem mulasztott el, hogy az akkori igények szerint magát minden irányban kimívelje. Ez időre esnek életének legszebb s legköltőibb mozzanatai is. Ugyan is ekkor ismerkedett meg nejével a hasonlíthatatlan szépségű Dobrai Katalinnal, kinek elragadó

* Dobrai Péter Hunyadvármegyéből, nemes családból származott előkelő iparos, szabómester volt Kolozsvártt. Üzletében dolgoztatott az egész erdélyi arisztokratia. Neje Kompratt Katalin nagyszabeni szász családból származott s ma is él, a 90 évet már meghaladva. Volt 7 leányok, egyik szebb a másiknál s két fiúk, Sándor és Nándor, kik mind ketten férfi korukban magtalanul haltak el. Nándor kettő honvéd tiszt volt 1849-ben.

kedvessége, bájos modora, lényének nemes ártatlansága annyira megnyerte őt, hogy életét kötötte hozzá s vele hosszú életen át boldog családi életet élt.

Midőn a néhai báró halála után a nemes özvegyet megkerestem, hogy közölné velem házasesetük történetét, páratlan szép levelében azt felelte nekem: «Jó uram, a mi házasi életünknek nincsen története. A mi házasi életünk 42 évig tartó boldog álom volt; én a leglovagiasabb férjet vesztettem el, mindennek vége, már csak emlékeimből élek!» s ha közelebbről tekintem, e három rövid sorban egy hü asszony egész élettörténete megvan írva.

Az 1842-ik év végén ide Maros-Vásárhelyre a kir. táblához számfeletti ülnökké (*Tabulae assessor supernumerarius*) nevezték ki s atyja kezéhez adta a csak nem régiben szerzett tófalvi jóságot is, hol a hivataloskodás mellett gazdaságot is folytatott s ez állapotban találta őt a forradalom. Az a hat esztendő, melyet akkor itt töltött, szintén szép időnek s boldog napoknak mondható. Maros-Vásárhelytt akkor kifejlett társadalmi élet virágzott. Az ország arisztokrátiájának egyrésze mindig itt telelt, teljes gyakorlatban volt a casinói élet. Nagyobb házakat tartottak gróf Petkiné, Földvály Károlyné, Turi Biri, Hilibi Gál József, a főtiszt, Vargyasi Dániel Elek, a királyi tábla elnöke, a *tabulae praeses*, a mint akkor nevezték, gr. Tholdalagi Zsigmond, b. Kemény Pál s még mások is. A királyi tábla mellett százakra ment az erdélyi nemes magyar, székely, szász és oláh ifjaknak száma, kik ide joggyakorlatra központosultak s rendkívül kedvessé, érdekessé tettek a vásárhelyi életet, s ez ifjúsághoz kell számlálnunk a ref. főiskola joghallgatóit, papjelölteit és osztálytanítóit. Az élénk társadalmi életnek volt kifolyása a jósínház előbb a Pály, később a Kilényi Dávid társulatával.

A város polgársága mindent megtett, hogy kedvessé tegye az itt lakást, különösen a kir. tábla és tagjai valóságos szeme fénye volt a városnak; nem szólva arról, hogy a praeses csaknem gubernátori tekintélyben tartatott, minden assessort úgy tekintettek mint a rómaiak a patricius szenatort s minden kanczellista mintha a város elkényeztetett vendége vagy fia lett volna. Azoknak minden szabad volt s polgárral, iparossal

szemben még a városi hatóságok előtt is mindig a kir. táblához tartozó személynek volt igaza. Övük volt a levágott marha legszebb s legjobb része, övük a kocsmáros vagy borárús legjobb itala, övük a kereskedők legjobb kelméi, czikkei, övük az iparos legjobb munkája; tisztelet, szeretet s igazi benső ragaszkodás kötötte e várost a királyi tábla minden tagjához s ha ezt talán a haszonra s az önérdekre vezetné vissza valaki, csak azt mondhatnám, hogy az ifjúság, a jókedv s a megelégedés, a szorgalom és becsületes munka, mely akkor e városban uralkodott, még az önérdek tényeit is rózsaszínnel vonta be.

Egész lélekkel élte itt b. Apor a boldogság napjait, résztvett a társas élet minden mozzanatában, tagja volt a műkedvelői zenekarnak, fellépett többször hangversenyekben s igen szép s jól művelt bariton hangja lévén, a közönségnek kedvence lett; s természetesen, hogy még többször énekelt magánkörben, s az akkor itt töltött napokat többé soha sem is tudta elfeledni s így lett aztán Vásárhely az ő vágyainak célpontja.

A forradalom elején beírták nemzetőrnek b. Aport is és mint ilyen szolgált is, midőn azonban 1848 november havában Gedeon tábornok bevette Vásárhelyt, b. Apor Galiczián át Bécsbe húzódott s ott várta be a forradalom végét, mely sem észjárásával, sem véralkatával összhangzásban nem állott. 1849 végén tért vissza Erdélybe és az akkori időben is pályáját tovább követve szolgálatot vállalt az 1850-ben felállított kolozsvári törvényszéknél. 1851-ben reá bízott az erdélyi törvényszékek elhelyezése. Minthogy azonban a külföldről (Galicziából, Csehországból, Morvából) behozott tisztviselőkkel, különösen elnöke báró Oechsnerrel folytonosan harczban állott, előbb Szilágy-Somlyóra s pár hét múlva a marosvásárhelyi törvényszékhez tették át, hol egy az erdélyi ügyeket sokkal jobban megértő «Schubert» nevű elnökre talált, kivel aztán ő is türhető egyetértésben élt. Az ideigl. polgári törvényszékek fellállítása alkalmával a fogarasi törvényszék elnökévé neveztetett ki 1853-ban* s ugyan ezen esztendőben nyerte a kamarási méltóságot is.

* Fogarasi elnök korában sokat bibelődött az akkor divatba jött

«Mint előadó bíró e lefolyt évek alatt (1850—1853) ugyan kevés ügyet referált — írja hozzám nagybecsű levelében hazánk egyik elsőrangú főbírája — mégis épen ezen időszakban nagyon fontos, mondhatni kiváló szolgálatokat tett a hazának, mert védte a hazai érdekeket az idegen tartományokból ide telepedett elnökeivel és kollegáival szemben; felvilágosította őket a mi viszonyainkról, minthogy ők ezeket nem ismerve, főképen az 1848 és 1849-ik évi eseményeket (kevés kivétellel) elfogultság nélkül, egészen tárgyiason megfontolni és megbírálni képesek nem voltak. Nehéz volt akkor b. Apor helyzete, de szívós kitartással vívott; az erdélyi arisztokrácia köréből csak egyedül ő szolgált az akkori bíróságoknál, ő egyedül volt hivatalos érintkezésben az akkor befolyásos hatalmasokkal: Umlauffal, gróf Nádasdy Ferenczcel, Fuger stb. stb. és a későbbi kormányzó herczeg Schwarzenberggel, ... teljes elismerést érdemel ama nehéz időbeli fáradhatatlan működése.»

Mindezek mellett természetesen nagy előnyére vált, hogy a hazafi párt főbb embereivel is folytonosan fentartotta összeköttetéseit.

1854-ben a keleti háborúval összefüggő katonás mozgalmak miatt a fogarasi törvényszék feloszlattatván, a nagyszebeni fő-törvényszékhez osztatott be, mint előadó s ugyanazon év aug. havában a maros-vásárhelyi cs. kir. törvényszék elnökévé lett. 1857-ben az úrbéri törvényszékek is felállítatván, annak is elnökévé nevezték, sőt 1860-ban július hó elején báró Jósika Lajos az úrbéri fő-törvényszék elnökségétől vissza lépven a nagyszebeni úrbéri fő-törvényszék elnökévé tették. 1861-ben az erdélyi királyi fő-kormánysház elnöke, gróf Mikó Imre, báró Apor küldötte ki, hogy a német közigazgatási és törvényszéki főhatóságoktól az összes iratokat átvegye, melyet a legnagyobb részletességgel, pontossággal és sok fáradsággal hajtott végre.*

ényképezéssel. Mint abban az időben gróf Mikó Imre, gróf Mikes Benedek s mások is.

* Ez időből egy epizodot beszélnek az akkori emberek; ugyan is az egyik főhivatal helyiségeiben volt ő Felségének életnagyságú arczképe. Az egyik külföldi magasrangú hivatalnok, ki arczfestéssel is sikeresen foglalkozott, a szokásosan engedélyezett összegért elvállalta ez arcz-

Az erdélyi főkormánysházak egyhangú kandidációja következtében ő Felsége a visszaállítandó erdélyi törvényes kir. táblának 1861. június 17-én elnökévé nevezte ki s ugyanazon év Szt. István napján (aug. 20-án) gróf Nemes János, akkori főkormánysházai tanácsos, mint kir. biztos által a régi szokás szerint beigtattatott.*

Ez időbe esik báró Apornak feltűnő politikai működése ama híres gyulafehérvári conferentia létrehozásában, a mikor is az akkori vezetőkkel s nagymultú férfiakkal egyetértve, az erdélyi birtokosság és intelligentia legkiválóbb képviselőit Fehérvárra összehívták s elhatározták, hogy bármely törvénytelen alapokon megnyitandó részleges erdélyi országgyűlésen megjelenni nem fognak. Ugy látszik, hogy az akkori kormánynak, illetőleg a Schmerling-féle rendszer vezéreinek nem volt tetszésére báró Apornak eme szereplése, mert ez időtől fogva a rendőrség b. Apor személyét s magaviseletét illetőleg folytonos jelentéstételre utasított, mely jelentéseknek pontos

kép festését, a képről állították, hogy nagyon sikerült s általában jól talált és szépen volt kidolgozva. Midőn az irományok átvétele megkezdetett, a kép szokott helyén állott; egy éjjel azonban eltűnt s mikor az irodai tárgyak, bútorok átvételére került a dolog, a kép sehol sem volt található. B. Apor megtagadta az átvételt, az irodaigazgatót tette felelőssé s kijelenté, hogy ha a kép két óra lefolyása alatt nem lesz helyén, a rendőrséget fogja felhívni, hogy a *tolvajságot* nyomozza s a tetteseket kikutassa. Az irodaigazgató szörnyen megijedt s bevallotta, hogy kik vitték el s hova, persze a lefolyt két óra alatt a kép a helyére került vissza. Azt mondták, hogy a szebeni muzeumba akarták tenni, az egyik úr pedig azt mondta b. Apornak: «azt hittük, hogy ő Felsége képe nem fog kellő méltánylást találni a magyaroknál!» Mire b. Apor azt felelte: «Legyen meggyőződve uraságod, hogy ő Felsége képe a magyaroknál a leghívebb kezekbe van letéve.!»

* Meg kell azonban jegyezni, hogy az illető hivatalos iratok szövegezését nem ismerem, de mind ez bármilyen érdekes vala, mint a jobb idők visszatértének határozott jelensége, mégis csak *ideiglenes intézkedésnek* volt tekinthető; mert régebbi törvényeink szerint a kir. táblai elnökség cardinalis hivatal lévén, az országgyűlés hozzájárultával kellett betöltenie; az 1848-ik évi törvények szerint pedig csak a m. kir. igazságügyminiszter ellenjegyzésével történhetett meg törvényes kinevezés stb. stb.

másolatait látta ama bizottság, mely a megye részéről kiküldetvén a maros-vásárhelyi cs. kir. törvényszék iratait át vette volt.

Mikor a királyi tábla 1863-ban ideiglenes, német törvény szerint eljáró kir. táblává alakíttatott, ismét b. Apor neveztek elnökké és végre 1869. május elején az újabban felállított maros-vásárhelyi kir. ítélőtáblának, az alkotmányosan megkoronázott király által, a m. kir. igazságügyminiszter ellenjegyzésével, ez úttal már harmadszor, törvényes elnökévé nevezetett, mely diszes hivatalát tisztelet- és méltóságkörnyezte fáradhatatlan buzgalommal élete utolsó pillanatáig folytatta.

1872-ben, csakhamar a kir. törvényszékek felállítására után, nehézségek támadván a nyelvkérdésben, ennek elintézésére és annak megállapítása végett, hogy az átvételek és berendezések a fennálló miniszteri rendeletek alapján s azokkal összhangzólag történtek-e meg, miniszteri biztosul küldetett ki, minek következtében minden erdélyi törvényszéket és járásbiróságot megvizsgálván s a szükségesnek mutatkozó intézkedéseket megtévé: e működése után kapta a vaskoronarend másodosztályú keresztjét.

«Mint törvényszéki s később mint kir. táblai elnök kitűnőnek bizonyult a rend fenntartásában,» a szorgalmas munkásság gyakoroltatásában; az ő vezetése alatt mindenkinek meg kellett tenni a töle telhetőt, hanyag vagy rest egyén nem maradhatott volna meg keze alatt; «különösen a mi az ügykezelési felügyeletet illeti, nagyon jeles volt, annyi jegyzéket és annyira pontosan vezette, hogy minden pillanatban képes volt felvilágosítást adni, hogy hány per érkezett a vezetése alatt álló bírósághoz (hány nincs elintézve), (hány van ellátva), melyik bíróságtól és miképen? Híres volt e tekintetben a kir. ítélőtáblánál különösen az ügynevezett *kigyós* könyv.* Ebbe bejegyezte: minden a kir. táblához felterjesztett ügynek számát; az előadó nevét; az elintézés napját; az elintézés mivoltát (helyben hagyatott-e, megváltoztatott-e). A *kigyós* könyvbe minden betűt sajátkezűleg írt; ebbe másnak valamit beírni nem volt szabad;

* Ez elnevezés abból eredt, hogy báró Apor az elintézett ügyeket egy kigyóalakú horgas vonallal szokta kitörölni.

e könyv vezetését nem bízta soha helyettesére, ha hosszabb ideig is távol volt Vásárhelytől, hazatérte után sokszor napokig ezen könyv vezetésével és kiegészítésével foglalkozott. B. Apor nemcsak a kir. tábla, hanem az első folyamodású bíróságok személyzetét is teljes figyelemmel kísérte, mindenkit ismert, magánéletükről is értesítve és mind tehetségeikről, mind magánviszonyaikról alaposon informálva volt.

A peres feleket, kik személyesen jöttek hozzá (az ügyvédek informatióit nem igen szerette) panaszkodni, még a legszegényebbeket is, bámulatos türelemmel szokta kihallgatni s igrigyekezett rajtok segíteni s még sokszor akkor is, ha ügyöknek orvoslása tulajdonképen nem is tartozott hatásköréhez.

De ha már erényeiről szoltam, hibáit is felemlítem. Mint elnök kissé régi módias, nagy úrias volt, nem jelent meg pontosan az üléseken s ez által néha idővesztést okozott, főként úgy a 70-es évek körül, mikor sokkal több teljes ülést tartottak, mint az utóbbi években. Életének utolsó éveiben a tanácsülésekben nem igen vett részt, ezeket csaknem egészen a tanácselnökökre bízta.

Vannak, kik állítják, hogy mint bíró nem volt eléggé «objectiv», nem tudta a tárgyat a személytől elkülöníteni, és hogy a kinevezések végett tett felterjesztéseiben nagy szerepet játszott sympathiája, de ha meggondoljuk, hogy minden perben egyik félnek vesztésnek kell lennie s tíz folyamodó és három ajánlott közül csak egy szokott kineveztetni, e vádak is kellő mértékre szállanak alá.

Ez volt a néhai b. Apor Károly hivatalos pályájának dióhéjba szorított rövid leírása és most önként áll előttünk a kérdés, vajjon helyes volt-e, hogy ő, a nagynevű ösök unokája, ő, a jeles készütségű ifjú arisztokrata, a haza leigázott állapotában, ezredéves alkotmányunk megsemmisíttetése, sőt kigúnyoltatása korában, az absolutismus, az ostromállapot, hogy úgy szóljak, a rémuralom korszakában hivatalt vállalt, hírnevét, fényes tehetségeit, alapos készütségét a közszolgálatra följánlotta?

A kérdés tisztán elvi kérdés s a felelet nem lehet reá más, minthogy: *nem és ezerszer is nem!*

Midőn 1849-ben az egyesült két császári hatalom országunkat legyőzte, leigázta s a szabadságunkért, jogainkért és törvényeinkért szóval, tettel és fegyverrel küzdőkre bekövetkeztek a bosszúálló kormány rettenetes büntetései és hazánkban a gyászos temető néma csendjéből már csak az özvegyek és árvák jajjai hangzottak: a föld s a nemzet a maga jogaival nem volt teljesen megsemmisíthető s az utolsó főig kiirtható. Az a nyomorult föld akkor is Magyarország volt és az a siralmas nép akkor is a magyar nemzet volt. Az életben maradtak értelme, ép az árvák s a jövőendő nemzedékek érdekében, az utolsó fegyverhez, a tétlen ellentálláshoz folyamodott, hogy a jövőendő nemzedéknek leghalványabb reményszikráit ápolhassák. Az új rendszer felállításához, még csak időleges állandosításához is egy jó hazafi sem fog járulni sem szóval, sem tettel, sem tanácssal, sem munkával, hanem tűrni és várni kell, míg a tudatlanságnak rossz akarattal konstruált műve önmagától össze nem roskad. Ez volt a magyar vis inertienek elmélete s ezt követték, hála Istennek, jó sikerrel, a haza legjobbjai.

De sokkal jobban ismerjük mindnyájan a gyakorlati élet prózaiságát és erőszakos követelményeit, hogy se ne tudnók, hogy az elvek, az elméletek eszményi tisztaságát az életben feltalálni csak kivételes esetekben lehetséges. Sokkal realisabb és sokkal humanusabb felfogással kell birnunk hazánk és nemzetünk politikai életfolyamáról, hogy sem minden egyes polgárának életviszonyait, a legtisztább eszménység kérlelhetetlen törvényei szerint itélnők meg. Érzelmek s öntudatunk parancsolják, hogy minden egyes ember életét, eljárását a maga sajátos concret viszonyai szerint kell megítélnünk, de ez egyszersmind a legszélsőbb engedmény, a mit e részben tehetünk.

A ki családi hagyományai, magán viszonyai által kényszerítve volt a szolgálatra, a ki a becsületes munka önérzete s a kötelesség szabályszerű teljesítésének határai közt maradva, keblének Istenét, hazájának s nemzetének szentszerelmét önmagába zárva megőrizte; érzéseinek és gondolatainak legdrágább kincseit nem vitte a zsarnokság árverező piaczára és csúfolkodó

gonosz szellemével, pusztító lehelletével nem undorított be mindent, a mi hazája szabadságára és honfitársai szenvedéseire emlékeztetett, a ki bitorolt hatalmát nem arra használta, hogy hazája nyomorral küzdő fiait, — fogságban, üldözésben szenvedő saját polgártársait még jobban gyötörje s buta göggjét hánytorgató magaviseletével a jobb érzésűeket háborgassa, kínozza: mindenestre más tekintetek szerint fog bíráltni, mint a ki mindezeket tette.

Valamint az is, kit jellemének léhasága, véralkatának rakoncátlansága, szenvedélyeinek uralkodásra való törekvése, a henczegésvágy vitt a szolgálatra s kik az idők változtával aztán ép a másik szélsőségre rohantak s ott is ép a terrorismus, a maratismus által igyekeznek megállapítani uralkodásukat csak azért, hogy az igazságos és méltányos ítéletet kijátszhas-sák: bizonynyal megbélyegzőbb és súlyosabb ítélet alá kerül-nek, mint azok, kik szolgálatukban is megőrizték a humanitás és hazafiság meleg érzéseit s azután is a nemes mérséklet, a lelkiismeretes munka, s a tisztelendő törvények lobogója alatt folytatják életüket.

Talán felötlőnek mondhatná valaki, hogy e kérdést épen most feszegetem, épen csak a nem rég távozott báró Apor Károly emlékezeténél ujitom meg, — de nem akarok kitérni ezen ép annyira társadalmi mint politikai kérdés előtt és épen idején valónak tartom felemlíteni, hogy b. Apor úgy szolgált és oly módon viselte magát a jogeljátszás és zsarnokoskodások ama kegyetlen éveiben, hogy fennebb is idézett egyik legnagyobb tekintélyű főbiránk mondja róla: «épen ezen időszak-ban nagyon fontos — mondhatni kiváló szolgálatokat tett a hazának, mert védelmezte úgy a hazai érdekeket»,* mint védelmezte az egyesekét; az egyes magyarokét, mikor mindnyáján elnyomordtunk, de legüldözöttebb, legelkínzottabb a magyar faj volt. Ugyan erre a korra vonatkozik egyik mostani parlamenti tekintélyünknek a néhaihoz intézett levele, melyben ez áll: «Ama kiváló tiszteletnél fogva, melylyel irántad

* Már fennebb is volt kétszer idézve Schneider József ő méltóságának hozzám intézett nagybecsű levele.

részint személyes vonzalomból, részint pedig mint egyik tagja az erdélyi birtokosságnak, melynek a legsúlyosabb időkben egyedüli sikeres védője voltál, viseltetem, sietek neked egész őszinteséggel válaszolni» stb., stb.* Ilyennek tartotta b. Apor szolgálatát minden ember Erdélyben s ilyenek itt Maros-Vásárhelyt is s nincs és nem volt közöttünk oly magyar ember, ki szívvel, lélekkel meg ne adta volna néki a legteljesebb absolutiót; a mit különösen hangsúlyozni akarok azokért, kik elég szemérmetlenek, hogy melléje merészkednek sorakozni, kik pedig arra sem érdemesek, hogy nevök vele egy napon emlegettessék.

De ideje már, hogy báró Apornak ne csak hivatalos állásával foglalkozzunk, hanem életének ama részére is tekintsünk, melyet hivatalán kívül folytatott; úgy hiszem a valósághoz hű maradok, ha azt mondom, hogy igyekezetének egyik célja, szeretetének és gondosságának egyik fő tárgya, tevékenységének központja Maros-Vásárhely városa volt; s lett legyen a fővárosok Budapest, Bécs arisztokratikus kényelmei között, vagy a Rajna völgy tündéri tájékain, mindig csak Maros-Vásárhelyre vágott. Talán gyermek se volt e városban, ki ne ismerte volna.

E városnak mindig kegyencze volt a kir. ítélőtábla, és a királyi tábla elnökének mindig kedvence volt e város.

Kiterjedt ugyan az ő hatásköre az egész országra s nem volt ebben az országban egy ember is, a ki ha segítségért, pártfogásért hozzá folyamodott, megcsalatkozott volna s nem volt közérdekű vagy nemzeti ügy, mely benne hű pártolót ne talált volna. Legelőször is azt tette a nemzet legsúlyosabb napjaiban, a mit minden polgárnak tenni kell, rendezte anyagi viszonyait s nemcsak fentartotta és megtartotta őseiről örökölt vagyonát, hanem folytonos erős munka és lankadatlan fáradkozás által meg is szaporította; sőt bátran lehet mondani, nemcsak hogy anyagilag jövedelmezővé tette mezei gazdagságát, de rettenetes küzdelmek árán nem csupán jogtalan meg-

* B. Kemény János levele b. Apor Károlyhoz. Pusztá-Kamarás, 1877. ápril 17-én. A Kemény Zsigmond-társaság iratai közt.

támadói, de hatalmas társadalmi tényezők támadásai ellen legelőbb is emberfeletti bátorsággal megszilárdította a kétségbe vont tulajdonjogot s aztán, mint egy új hatalmat nyert Anteus, egyszersmind sok tekintetben minta-gazdasággá tette. Hisz ott termett a gazdasági kiállításainkon annyiszor látott piros buza, ott a sok szép kerti vetemény, gyümölcs, s ott ama híres lángoló «Tófalvi rizling», mely még a rajnavölgyi vágytársak elismerését is kitudta vívni és felséges királyunk úri asztalának is egyik díszé vala. Hiszen mi vásárhelyiek tehetünk bizonyosságot róla, hogy a délelőtti folyamában elvégezvén főbíró-sági, elnöki teendőit, gyorsan ebédelt, alig egy-két perczet töltött drága neje s kedves nevelt leányi társaságában, s alig egy óra múlva már kocsiban ült és hajtattott Tófalvára.

De hát vajjon csak a tisztán, a szorosan vett hivatalos dolgokat vagy csak a maga dolgát végezté-e? Nem. Báró Apor Károly oly munkát végzett, melyre csak a legnagyobb lelki erővel, a legerősebb akarattal s a leghatalmasabb testalkattal bíró emberek képesek. Nem ismerte a pihenést, nyugalmat, semmittevést, mindent megakart tenni s mindent beakart végezni; soha eszébe se jutott, hogy a halál órája be is köszönthet, s a mit addig el nem végeztünk, az csakugyan bevégezetlen marad. Rögeszméje volt, hogy késő vénséget fog érni. Valaki egyszer figyelmeztette, hogy: «este fekdjék le jókor, ne olvasgasson az ágyba éjfélutáni időkg, reggel kelljen fel jókor, délbén egyék kevesebbet, mert megárt a rendetlenség!» «Már ez családi szokás — felelte b. Apor — nem árt nekünk az efféle, az atyám is épen így élt, még is meghaladta a nyolczvan évet, én még tovább fogok élni.»

Tevékeny természetű s általában egészséges ember lévén, soha se foglalkozott a halál eszméjével, csak hatolt előre, csak rohant izgalmas pályáján, míg a halál a munka közepén hirtelen s váratlanul szakítá félbe mozgalmas életét.

Nézzük az érdegyi róm. katolikus status ügyeit, melynek egyik oszlop-embere volt; nem ott volt-e püspöke mellett minden gyűlésén, minden fontosabb bizottságban készséggel dolgozva és sikeresen fáradozva, hiszen akár hányszor mondták róla, hogy bigott, hogy ultramontán. Valóban e szavakat

gyakran halljuk gúnyosan említettetni katholikus atyáinkfiairól, ép úgy mint a vastagnyakú kálvinistát a magunk feleiről s az ilyen-olyan unitárius, lutheránus stb. kifejezés is nem egészen ritka a társas életben. De, megvallom, t. hallgatóim, hogy reám az ily elnevezéseknek napjainkban — a XIX. század ez utolsó negyedében — mindig jótékony hatása van, mert azt hiszem ilyenkor: lám, mégis vannak még, a kik vallásukhoz, felekezetükhöz, s a mi mindezeket magában foglalja, a keresztyén-séghez, az eszményiséghez ragaszkodnak! És ez biztató, bátorító mozzanat; ma, mikor az emberek nagy része olyan okos, olyan philosophus, hogy kerüli a templomot és megveti a szertartásokat, megtagadja a vallást, az Istent, nem ismeri el a tulajdonjog- és a törvény szentségét, a szabadság és az élet sérthetetlenségét, hanem buta elméjének hallucinációit, rakoncátlanságait követve: először mint rajongó szoczialista, aztán irridentista, anarchista, végre mint nihilista mutatja be magát, s oly kész, hogy mint tolvaj, rabló, gyilkos tárja elénk a régi romjain emelkedő új világ képeit. Oh! jaj a népnek, jaj a városnak, melynek okossága, philosophiája csak a templom kerülésében mutatkozik! Ily időkben, a milyenekben mi élünk és mozgunk, előttem a legkellemesebb ajánlat, ha valakiről azt hallom, hogy a keresztyén valláshoz s felekezetéhez tevékenyen, állhatatosan, szívósan ragaszkodik. Így ragaszkodott b. Apor vallásához, mint ember; de így ragaszkodott, mint hivatalnok, a jogász élethez; hány órát, napot szentelt a birói teendőknek, a jogász-egyleteknek, a jogi enquette-k gyűléseinek. Tekintsünk szét az országban: Csikszékben, Háromszéken, Küküllő-, Fehér-, Torda-, Szatmár-, Abaujvármegyékben, Budapesten, Maros-Vásárhelytt, Kolozsvártt, hány községnek, birtokosságnak, családnak, özvegynek, árvának volt ő gyámja, ügyviselője, tanácsadója, megbízottja és mégis mindenütt ott volt; a rajnai borászok- és a maros-vásárhelyi kaszinó gyűlésein, a budapesti enquette-ken s a háromszéki birtokosság ülésein a határnapot soha el nem mulasztotta.

Hát a mi szerény körben, de lelkiismeretesen működő székely egyletünk maros-tordamegyei választmányába ki öntött

új életet s kitette azt, hogy a tétovázókból egy messze tündöklő tevékeny testület vált, melynek szép jövője van s mely bizonynyal jó példájával követésre fogja serkenteni a régi küzdőket és az erőteljes harcosokat új életre fogja ébresztetni az egész Székelyföldön?!

Pedig közvetlen rokonai ügyeivel is volt elég baja. *György* testvére már a forradalom alatt áldozatul esett, *Sándor*, mint a pesti kir. it. tábla egyik legnépszerűbb bírása s a pesti és magyarországi előkelő társas élet egyik legkedveltebb alakja, a 60-as évek elején, mondhatni virágzó férfi korában halt el, s a szerencsétlen *Géza* akkor okozta a legnagyobb nehézségeket s később az általános keserűséget, midőn b. Apor Károlynak hivatalos és társas életi teendői életének minden pillanatát fokozott mértékben vették igénybe, mind három testvérenek kisebb-nagyobb családja maradt, és mindeniknek ügye az ő dolgát szaporította, de ő szerette ifjú rokonait s büszkén emlegette *Gábort*, *Istránt*, *Samut* s valahányszor szó volt róla, a távolabb álló *Zoltánról* is mindig gyöngédséggel szólt. Általában a családi nemzeti, jelenhez és multhoz való ragaszkodás egyik ékes példája volt ama páratlan rendkívül érdekes proclamatio gyűjteménye is 1848—1849-ből. Érezte akkor, hogy nagy időket élünk s minden mozzanat érdemes, hogy emlékét fentartsuk, az ő felkérésére aztán atyja Bécsben gyűjtött, öcsese *Sándor*, Pesten s Magyarországon, ő maga és más megbízottjai Kolozsvárt, Marosvásárhelyt (Erdélyben) s így oly gyűjtemény állott elő, mely nélkül alig lehetne tökéletesen megírni a forradalom krónikáját. * Mekkora öröme telt benne,

* A 70-es években olvasom a lapokból, hogy b. Apor gyűjteményét elajándékozta S. . . úrnak. Kissé megütődtem, s legelső találkozásom alkalmával interpellálom a bárót, hogy: hisz S. . . úr is csak magán ember s a báró mást mondott volt nekem a gyűjtemény rendeltetéséről? Mire a báró csak mosolygott-mosolygott s egész nyugodtan felel: «Legyen nyugodt, az erdélyi muzeum érdekei nincsenek veszélyben, csak az ujságok nagyítása, én S. . . úrnak, mint szenvedélyes gyűjtőnek és jó ismerősömnek adtam néhány darab másod és harmad példányt, de maga a gyűjtemény az erdélyi muzeumé, a hová régóta szántam.»

mikor 1879-ben a m. tört. társulat tagjai Ipolyi Arnold püspök, Pulszky Ferencz és Szilágyi Sándor vezetése alatt gyűjteményeit gonddal áttekintették s illendőképén dicsérték!

E tájban fogamzott meg agyában a maros-tordamegyei gazdasági egyesület alakítása is, melynek hasznát s gyönyörűségét mind a város s mind a vármegye élvezi folytonosan, s mely bizonyára egyike legéletrevalóbb intézeteinknek.

Szép, érdekes, kiváló példányokban gazdag könyvtárt is gyűjtött b. Apor s nagy kedvvel szokta mutogatni látogatóinak a ritkább példányokat, szóval növekedő korával mind több-több hajlamot mutatott a közmíveltségi tárgyakkal való foglalkozásra.

És mikor látta, mikor meggyőződött, hogy Maros-Vásárhely városa irodalmi erőit igen szépen fel lehetne használni a város és vidéke művelődésének, a székely faj és az egész ország-rész előhaladásának érdekében, s úgy szólva egy előkelő vidéki irodalmi és tudományos központot lehetne megalkotni Vásárhelyt, valjon a mint a jótékony meggyőződés lelkében megérlelődött halasztotta-e csak egy pillanatra is a tevékenységet? Megalkotta a *«Kemény Zsigmond-társaságot»* oly buzgósággal és oly szeretetteljes melegséggel, hogy úgy szólva az egész ország figyelmét magára vonta. Maga irogatott az ország előkelő birtokosainak, tudósainak, íróinak míg végre összehozta a kis irodalmi és tudományos társaságot, melyről reméljük, hogy legközelebb hamvaiból mint fönix madár megifjúlva fog újra előnkbe állni s még sok nemzedéken át élő emléke leendő a néhai b. Apor Károly fáradhatatlan lelkesedésének és munkásságának.

Hogy e nagy jelentőségű egyesület szervezése, megkezdett s már lezajlott életének első fázisában olykor tán tévedett is vagy talán még csalódott is, hogy még az is megtörtént, hogy éppen amaz elemek egy részével jött konfliktusba, kikre leginkább kell vala támaszkodnia, ez meglehet, a csalódás, tévedés emberi gyarlóságunk tulajdonsága, de az vessen először követ rá, ki jót áll magáról, hogy merőben ismeretlen téren hibátlanul képes keresztülvinni sok közönnyel, sőt megtámadásokkal is küzdő új organisatiót. Bárá Apor jól

ismerte a magyar irodalmat s a magyar tudományosságot a Vörösmarty koráig bezárólag,* azon innen temérdek elfoglaltsága miatt kevésbé, de ennek jól érezte, tudta s nem is titkolta hiányát s úgy hiszem közel járok a valóhoz, ha mondom, hogy az aggkor otiumában készült e hiány pótlására, és hogy ez az érzés, ez a tudat erősen sarkantyúzta őt a Kemény Zsigmond-társaság megalapításánál.

Báró Apor nem volt hétköznapi ember s nem a szív rajongásával közeledett embertársai felé és nem a szeretet melegével öleltük keblünkre, de mindnyájan kicsinyek és nagyok, polgárok és főurak magunkénak tartottuk őt. Mint általában művelt, társaságot kedvelő, nők körében gyöngéd, derült kedvű, jó czimborák közt szívesen mulató s a mellett az emberiség és nemzete jóléteért mindig kész honpolgár egész lényével ohajtott a legjobbak közé tartozni, és ő, ki egész életét prózai hivataltal, munka s küzdelemben töltötte, szomjat érzett, hogy az élet végnapjait, az öreg kor utolsó óráit a múzsák társaságában tölthesse s ifjúsága emlékeit a kasztaliai források közelében újíthassa meg.

Ismerte őt, szerette Maros-Vásárhelyen még a gyermek is, mindig tudtuk, hogy nincs itthon, s mindig meghallottuk, mikor haza érkezett, ott a piacon lakott, élt, ott folytatta munkás életét mindnyájunk szeme láttára, egész élete nyílt könyv volt, egy ténye, egy lépése sem volt titok előttünk s a mint csak a nagy embereknel szokás, minden szava, minden gondolata ítéletünk tárgya volt.

Szóval ő közel ötven évi közpályája alatt szíves készsége, fáradhatatlansága, soha sem vonakodása, becsületesen végzett munkája által annyira bele nőtte magát városunk s ország-résünk közelete különböző rétegeibe s bele képzelődésünkbe, bele szívünkbe, hogy midőn kidőlt, sok felé gyökerező rombolást, tájékozatlan megdöbbenést s könyekre indító mély fájdalmakat okozott.

Még sokat tudnék beszélni, hisz hibáiról nem is szólottam,

* Sokat foglalkozott nyelvészettel s ilyennemű kész dolgozatait is láttam.

pedig, a ki elég nyugalommal bír a dolgoknak hidegen megítélésére, hibákat is találhatott volna benne. Ilyen volt mindenek felett az, hogy erdélyi volt, e miatt teljes befolyásra soha sem juthatott, minden tárgyat, minden tényt erdélyi szempontból tekintett, sem az általános műveltség, sem a tágas értelmű világpolgárság, sem a feltétlen szabadelvűség nevek alatt közforgalomban levő fényes jelszavak hatással nem valának reá, ha ő az intézményt Erdélyre nézve károsnak találta, soha egy perczig sem tette magáévá, sőt tovább ment, még a székely érdekeket is megkísérlette védelmezni s védelmezte is mindig és mindenhol a mint annak szükségét látta. *

Azt is mondják róla, hogy igen sokat vállalt magára s nem birt minden állásának megfelelni, lehet, de úgy kell lenni, polgártársai biztak benne, azért választották meg annyi helyre s szívesen látták a megválasztott helyeken hosszú éveken át, különben megváltak volna tőle.

Azt is mondják róla, hogy válogatós volt a személyekben és részrehajló kegyeinek osztogatásában. Való igaz, hogy a maga embereit nem hagyta, de az is igaz, hogy emberei mindig a legjobbak közé tartoztak, hisz ő a munkás, eszes, tiszta jellemű ember, bizony csak nem pártolta a tunya, tétlen, élődi s a becsület dolgában megbízhatatlan embereket.

Csak az bizonyos, hogy apró hibáival és fényes erényeivel együtt a miénk volt ő, és hogy midőn kidőlt, nagy ür támadott utána és sok jelesünknek kell egyesülni, hogy együttesen alkalmasak legyenek ama helyek elfoglalására, melyeket ő egyedül töltött be.

És ti, kik egyszerű előadásomat hallottátok, bizonyynal mérsékelni fogjátok azok ítéletét, kik az ő emléke ellen támadnának s el fogjátok ismerni, hogy a váratlanul érkező halál közeletünknek még sokat ígérő erőteljes munkását pusztította el, vezéreink egyik tevékeny tagját állította félre útjából; városunkat legtekintélyesebb polgárától, székely egyletünket

* A «székely örökségről» (siculica hæreditas) és a székelyföldi zsellérekről egy kis röpiratot is írt 1870-ben.

legbuzgóbb tagjától fosztotta meg s vérző szívvel, keserű könyvek közt hagyott egy bús özvegyet, ki vigasztalást csak az időben s az isteni segedelemben találhat.

De el is érkeztünk a halál okozta fájdalom véghatáráig s az élet parancsszava kiáltja ránk: hagyd pihenni az elhunytat s bátorítsd tovább az élőket!

Nem adhatjuk tehát át magunkat szakadatlan keserűségnek s bizzunk a gondviselésben, hogy a mint őt adta nekünk s el is vette a maga kiszabott órájában, s a mint már jó utódokkal meg is vigasztal, úgy a jövődő dolgok vezéreiről is intézkedni fog; s ha bizonyos elégtétel érzete van abban, hogy néhai b. Apor Károlyt, míg köztünk volt, egészen magunkénak mondhattuk: reménykedve bizunk és hiszünk, hogy jövődőben sem leszünk vezérek nélkül s nem maradunk árván, elhagyatva.

Az osztatlan figyelemmel s általános érdeklődéssel hallgatott felolvasás bevégezése után KOVÁCS FERENCZ apát-plébános a boldogult élettörténetét egy pár érdekes részlettel egészíti ki és indítványozza, hogy az észhez és szívhez egyaránt szóló, a felvett egyéniséget oly híven rajzoló és a tényekkel meg-egyező szép emlékbeszédért s annak lelkes előadásáért köszönet fejeztessék ki s felolvasó úr kéressék meg annak megengedésére, hogy az, a jegyzőkönyvben, illetőleg az évkönyvben, egész terjedelemmel közzététessék.

Miután Deák Farkas úr irói jogáról lemondva, ebbe készséggel beleegyezett,

a köszönetnek jegyzőkönyvi megörökítése mellett egyzsersmind elhatároztatik, hogy a nagybecsű emlékbeszéd az évkönyvbe felvétetik.

8. A központi választmány nevében titkár előterjeszti: tekintettel ama körülményre, hogy a székelyföldi lakosok, összeköttetés és érintkezés hiánya miatt, ma is csaknem azon ipari és közgazdasági ismeretkörben mozognak, a melyben az újabb technikai haladás korszakát megelőző évtizedek előtt voltak — s hogy ez a székelyföldi ipar fejlődésének és az odavaló köz-

gazdasági viszonyok javulásának egyik legnagyobb akadály: a központi választmány egy oly iparmúzeum létesítését határozta el, melyben az iparosok lehetőleg minden szakmában csinosan, izléssel előállított minta-tárgyakat (lakatos, kovács, asztalos, bőr, agyag, szövött, font, faragott stb. mnnkakat) láthatnak, s ezenkívül eszközöket tanulmányozhatnak, melyekkel azok a legczélszerűbben, csinosabban s még is legjutányosabban előállíthatók. A feladat nagy volt s a vállalkozás az egylet anyagi erejéhez mérve költséges, de az 1885. évi budapesti országos kiállítás, a mintatárgyak beszerzésére oly alkalmat nyújtott, a milyent többé évek alatt sem fogunk találni, ezért ha akartuk, hogy legyen: tovább késlekedni nem lehetett s még az alapvagyoni évi jövedelmét meghaladó kiadást is kellett a jövő évek költségvetései terhére, előlegképen, igénybe venni. Ez okból Turóczy Adolf, Ráth Károly, Borszéký Soma, Gál Jenő, Illyés Lajos és Nagy Gábor tagokból egy múzeumi bizottságot alakítva, ezt a feladat megvalósításával megbízta. Rendelkezésre bocsátott először 2000 frtot, de már a harmadik ezeret is utalványozni kellett; sőt el kell készülni lenni, hogy a negyedik ezer forint is nem sokára igénybe vétetik. De a múzeum már meg van, ma délután ünnepélyesen megnyitattik s mint egy nemzeti közkinces rendeltetésének átadatik.

A továbbiakra nézve a központi választmány véglegesen megállapított ügyrendet s kezelési szabályzatot még nem terjeszthet elő, mert ez, több oldalú s az egyleten kívül álló hatóságokkal és testületekkel folytatandó tárgyalásokat igényel, azért ez alkalommal csak felhatalmazást kér arra, hogy ezen, az egylet tulajdonát képező iparmúzeumot ideiglenesen a marosvidéki választmány által, de a központból nyerendő utasítások szerint gondozhassa, — s a mihelyt lehetséges lesz, az állandó fentartásról, gyarapításról, a kitűzött czélnek megfelelő módon való kezeléséről, közhasználatáról szabályt, ügyrendet állítson össze — s minden arra hivatott tényezők érdeklődését fölhíva, a múzeum fenmaradását minél teljesebben biztosítsa.

Az előterjesztés, illetőleg a központi választmány eljárása, helyeslőleg tudomásul vétetik s jóváhagyatik a jelzett irányban való tovább működés.

9. ELNÖK előterjeszti, hogy az ő és két alelnök társa megválasztása óta letelt az alapszabály 19. §-ában megjelölt öt év, s így mindhármuk nevében lemondásukat bejelenti s kitűzi az elnök és két alelnök választásának keresztülvitelét. Egyszersmind jelenti, hogy a központi választmány tagjai közül is az alapszabály értelmében öt tag kisorsoltatott s azon állások is most betöltendők.

Az összes jelenlevők részéről teljesen egyhangulag, a nélkül, hogy ellenkező véleménynek legkisebb nyoma is mutatkozott volna, azon óhajtás fejeztetett ki, hogy ez alkalommal — s jövőre precedenst nem képezve — ne titkos szavazással legyen a választás, hanem a nyilván látható akarat, felkiáltás által érvényesüljön.

Igy az összes jelenlevők nevében, Kovács Ferencz apátplebános által tett indítvány alapján, elnökké, alelnökökké, központi választmányi s számvizsgáló bizottsági tagokká

a nagygyűlés által, teljesen egyhangulag megválasztattak és pedig:

Elnökké: Hajós János; alelnökké: Deák Farkas, Turóczy Adolf; központi választmányi tagokká: Bedő Albert, Ilyés Lajos, Nagy János, Ráth Károly, Weress Dénes, Szilágyi Sándor; számvizsgáló biztosokká: Csávási Kiss Károly, dr. Máthé Sándor, dr. Pap Samu.

10. NAGY GÁBOR titkár bemutatja az erdélyrészi közművelődési egyesület által f. évi jan. 28-án egyletünk elnökségéhez intézett átiratát, valamint a központi választmány arra adott választát, — miből a nagygyűlés tagjai meggyőződést szereztek a valódi tényállásról úgyannyira, hogy a gyűlésnek egyetlen egy tagja — s noha Lázár Ádám az alábbi határozati javaslatot tette, még ő — sem volt, ki az *egyesülést* legalább még ez idő szerint indítványozta volna.

Ezzel kapcsolatosan felolvastatik Lázár Ádám ama határozati javaslata, melyben utasíttatni kívánja a központi választmányt, hogy előbbi válasziratától eltekintve, az erdélyrészi magyar közművelődési egyesület igazgató választmányával, a tervezett székely szakosztály megalakíthatása végett tárgya-

lásba bocsátkozva, főleg a kapcsolati módozatok részletes feltételeit állapítsa meg és az óhajtott eredmény elérhetése végett, egy közelebb tartandó nagygyűlés elé véleményes jelentést terjesztszen.

Nemkülönben felolvastatik a csikmegyei vidéki választmány folyó hó 21-én 12 sz. a. kelt s a központi választmányhoz intézett átirata, melyben írja, hogy «kivánatos lenne, ha a székely-egylet, mint ilyen, az erdélyi magyar közművelődési egyesület felhívásának engedve, azzal egyesülne».

A kifejlődött igen élénk tanácskozás után, melyben számosan részt vettek, igen nagy többséggel, mondhatni egyhangulag

elfogadtatott a titkár indítványa, hogy a központi választmány eljárása — s az általa adott válasz tartalma tudomásul vétetik, oly utasítással, hogy ha az erdélyrészi magyar közművelődési egyesület részéről, az annak kebelében tervezett székely szakosztály létesítése s esetleg egyletünkkel egyetértőleg leendő működése iránt újabb felszólítás érkezik, a lehető legelőzékenyebb készséggel bocsátkozzék tárgyalásba s mikor az ügy kellőleg előkészítve lesz, érdemleges határozat végett terjeszsze nagygyűlés elé.

11. Olvastatik a marosvidéki választmány által, Lázár Ádám indítványa alapján beküldött határozati javaslat az iránt, hogy

a) a marosvásárhelyi városi polgári iskolánál tervbe vett iparosztály fölállítását a kormánynál az egylet is pártolja,

b) annak létesülése esetében a jobb tanulók részére ösztön- és jutalomdíjak adassanak;

c) a székelyföldi iparmúzeum tanulmányozása végett Maros-Vásárhelyre utazó részére mérsékelt árú vasuti jegyek eszközöltessenek;

d) az ujságszerkesztők kéressenek fel, hogy az iparmúzeum érdekében álló közleményeket gyorsan és biztosan terjeszszék.

A központi választmány részéről tett indítványhoz képest

ad a) a központi választmány utasíttatik, hogy az illetékes városi hatóság részéről felterjesztendő kérvény

mellé vallás és közoktatásügyi miniszter urhoz annak idejében az egylet nevében is pártoló felterjesztést tegyen.

ad *b*) a jutalmazásokról annak idejében szintén a központi választmány, saját hatáskörében évről-évre a körülmények szerint intézkedjék.

ad *c*) ezt általánosságban keresztülvinni nem lehet, hanem ha vagy egy iparos ilyen kezdeményért folyamodik s a központi választmány pártfogását kikéri, az ne tagadtassék meg;

ad *d*) sokkal inkább meg van győződve a nagygyűlés az ujság szerkesztő urak hazafias érzelmeiről és egyletünkhöz való jóindulatáról, semhogy szükségesnek tartaná hozzájuk külön felkérést intézni.

12. Felolvastatik Turoczy Adolfnak Budapestről intézett távirata, melyben tudatja, hogy leánya súlyos betegsége gátolta az idejövetelben, de az egylet működésére áldást kíván s üdvözlí a nagygyűlést és Marosvásárhely derék városát.

A szomorú körülmény iránt részvétet fejezve ki; az üdvözlét szíves tudomásul vétetik.

13. Elnök indítványa alapján

köszönet fejeztetik ki Maros-Vásárhely szabad kir. város törvényhatósága és Györffy Pető polgármester úrnak a nagygyűlés itt tartásának indítványozásáért és a gyűlésre jött tagokkal szemben tanúsított nagylelkű vendégszeretetért; továbbá: Maros-Torda megyének, illetve báró Bánffy Zoltán főispán és Sándor László alispán uraknak, a megyeház nagytermének ez alkalomra történt szíves átengedéseért, nemkülönben a marosvidéki választmánynak, különösen pedig Kovács Ferencz, Szentiványi Gyula elnök és Sándor Kálmán titkár uraknak a nagygyűléssel összekötött ünnepélyességek, de főként az iparmúzeum rendezése körül kifejtett sikerdús tevékenységükért, mely utóbbiban különben Ráth Károly tagtársnak szintén elévülhetetlen érdemei vannak.

Ezzel a nagygyűlés folyama felbeszakíttatik, s a tárgysorozat 8. pontja az iparmuzeum helyiségénél hajtatik végre ma délután 5 órakor.

A nagygyűlés tagjai az elnököt eltetve távoztak el azon megállapodással, hogy délután $1\frac{1}{2}$ órakor a Maros-Vásárhely város szíves vendégszeretetéből rendezett közebédnél s 5 órakor az iparmuzeum megnyitási ünnepélyén újból találkozni.

A vidám hangulattal s szellemes pohárköszöntőkkel fűszerezett közebéd végével nemcsak az egyesület tagjai, hanem az ügy iránt érdeklődéssel viseltető számos vendég: előkelő hölgyek, egyházi-, iskolai-, katonai-, törvénykezési s közigazgatási hatóságok képviselői, intelligens társadalmi állású egyének s értelmes iparosok, az iparmuzeum bezárt ajtóit elé rögtönzött emelvény elé gyűlve, élénk éljenzéssel üdvözölték az egyesület ujonnan, illetőleg újból megválasztott elnökét Hajós Jánost, midőn ő az emelvényre lépve, az ünnepély kezdetét jelezte.

Az iparoskör dalárdája által elénekelt alkalmi dal elhangzása után elnök a következő beszédet olvasta fel:

Tisztelt Uraim!

Nekem, mint a «Székely művelődési és közgazdasági egyesület» elnökének, ez órára az a kötelesség jutott, hogy az említett egyesület által kezdeményezett és beállított «Székelyföldi iparmuzeumot» megnyissam.

A székelyföld közállapota, a köztudat szerint számos bajjal és nyomorúsággal küzd, melyek ezen országrész közgazdasági és másnemű viszonyaira igen károsan hatnak, azok javulását s helyes irányban fejlesztését gátolva.

Ezek egyikét az ott való birtokviszonyok rendezetlensége képezi, melyet a birtokrendezés s kivált a tagosítás iránt létező s helyen-helyen tán igazoltnak is tekinthető ellenszenv nagymértékben táplál.

Másik a székely népnek az őstermelés iránti hagyományos és mondhatni túlságos előszeretete, melyet eléggé illusztrál az a statisztikai adat, hogy míg Magyarországnak még az Alföldjén, tehát e tejjel-mézzel folyó Kanaán területén is, őstermelés-

sel a lakosságnak csakis 32⁰/₀-a foglalkozik, a Székelyföldön e százalék 43, vagyis a népességnek szinte fele űzi a földművelést, még pedig fájdalom a nélkül, hogy az ott való nem kedvező talaj és égalji viszonyok között a ráfordított munkának és fáradságnak a mai napi nehéz megélhetési viszonyokhoz képest elég sikerét és örömét élvezhetné.

De nem kevésbbé bénítja az ott való viszonyok kedvezőbbé alakulását a székely népnek amaz egyik fővonása is, hogy, bár a székelyföld vízben, kőben és érczekben számos természeti kincscsel bir, melyek hasznosítása elég anyagot és eszközt nyújtana sok kézi és gyári iparnak, mind a mellett a Székelyföld népe nem adja magát az iparra azon mértékben, a mint azt szűkebb hazájának előbb elősorolt természeti, de egyszersmind közgazdasági viszonyaihoz képest adni kellene, vagy a mint Kozma Ferencz a Székelyföldről írt pályanyertes munkájában magát kifejezi: a székelyföldi népesség foglalkozása (e részben is) aránytalanul szabálytalan.

Ezen állítást kétségtelenül igazolja az az adat, hogy a székelységnek 327,642 léleknyi számából az 1870. évi népszámlálási adatok szerint csakis 13,027 egyén foglalkozik kézműiparral, kereskedelemmel pedig 1554, összesen tehát e két foglalkozást 14,581 egyén űzi, holott, hogy például ne menjünk ki a hazából, sőt még az erdélyi részekből se, a Székelyfölddel szomszédos terület lakosságát képező szászok 180,000 főre menő (tehát a székely népesség felét se számláló) lélekszámából 25,811 iparos, kézműves és kereskedő, tehát szinte két annyi kerül ki.

E tényállás pedig annál inkább elszomorító, mert a székely már természeténél fogva ipari fogékonysággal és képességgel bir, a mit eléggé igazol részint szépen megizmosult, s úgyszólván a családi tűzhely melegénél fejlesztett háziipar, részint azon számos czéh, mely 1848 előtt a Székelyföld területén századok óta létezett.

A kézműipar tehát a székelységre nézve sem oly idegen növény, melyet tán most kellene meghonosítani.

Hanem igen is fokozni kell a kézműipar iránt mutatkozó hajlamot és pedig a székelység jól megfontolt jövője érdekében,

mert tagadhatlan, hogy minél jobban fogja hasznosítani a fejlődő élet a tudomány és technika vívmányait a mezőgazdaság körül: annál nagyobb tért fog veszíteni az elavult rend szerint való őstermelés és már e miatt is a székelység önfentartásának egyik postulatumává, sőt valóságos életfeltételévé fogja magát kinőni az a kényszerűség, hogy meghajolva a viszonyok hatalma és a fejlődő új helyzetek súlya alatt, új életmód és foglalkozások után nézzen. S mi lehetne erre czélszerűbb, megfelelőbb s a székelyek honszeretetéhez s hazájuk göröngyéhez való szilárd ragaszkodásához méltóbb, mint egy tisztességes kézműipar, melyet hazája földjén is sikerrel s anyagi előmenetelére is űzhet. Gyermek koromban, állandó példabeszédképen, nem egyszer hallottam: «Aranyos a mesterember keze»; s habár az azóta változott viszonyok, s kivált a gyáripar is nem egy léket ütött a kézműipar munkakörén és jövedelmezőségén, de a mindennapi tapasztalat szerint ma is ezeken meg ezeken tartják fenn ez úton magukat és családjukat, kivált, ha az iparos szorgalmához szakértelem, csín és ízlés szegődik társul.

És ezt kiválóan kell hangsúlyoznom, mert e részben hiába álltatnók magunkat, mert be kell őszintén vallanunk, hogy a kornak meg vannak ez irányban elutasíthatlan igényei, sőt nem is csodálhatjuk, ha a szabaddá vált ipar útján kifejtett nagy verseny mellett a fogyasztó közönség a jó és czélszerűség mellett az ízlésre és eszinosságra is súlyt fektet.

E megjegyzés más szóval azt teszi, hogy az iparosnak is törekednie kell a szakértelem mellett bizonyos csín és ízlési fokozatot elérnie művei kiállításában. Channing, az észak-amerikai köztársaságnak egyik örök hírtí szónoka: «A munkásosztályok emeléséről» tartott jeles értekezésében ez irányban ezt mondja:

«A munka egészen új dolog lesz, ha gondolkozás csatlakozik hozzá, ha az ész egyenlő lépést tart a kézzel. Minden földművesnek tanulni kellene vegytant, hogy ismerje azon elemeket és alkotrészeket, melyek a talajt, a növény életét és a trágyát alkotják és a törvényeket, melyek szerint azok egymással egyesülnek és ismét elválnak. Épen így a kézművesnek is ismernie kellene a géptani erőket, a mozgás törvényeit,

s a különféle anyagok történetét és összetételét, a melyekből dolgozik. Engedjék még hozzá tennem, hogy a földművesnek és kézművesnek is művelni kellene a szép érzéket. Minő kellemet és új értéket kölcsönözhetne a földműves szántóföldjének és kunyhójának, ha izléssel bíró ember volna. A kézműves készítménye, legyen az nagy vagy kicsiny, egy ház, vagy egy cipő, többet, néha sokkal többet ér, ha képes annak kellemes arányt adni, sőt Franciaországban rajzolni tanítják a kézműveseket, hogy gyors szemet és biztos kezet nyerjenek s műveikkel a szépség vonzó erejét közöljék.»

Ezeket mondta e nagy szónok és lelkes népbarát ezelőtt 50 évvel s azóta alig van a külföldnek egy-egy jelentékenyebb városa, melynek ne lennének ipariskolái s azokban rajztermek, iparmuzeumok, a melyek mind, mind az iparosok önképzésére szánvák.

Halad tehát a világ e tekintetben is, s ha a szabad eszmék áramlata 1848-ban a czeheket, melyek egykoron bölesői és valódi iskolái voltak a kézműiparnak, eltörölte s helyette a szabad verseny elvét állította fel, a mely eredményében egy-szersmind a fogyasztó közönség izlésére is nemesítőleg hatott, úgy látszik e ponton is felismerte kötelesség az állam és társadalom, mert gondoskodik egyúttal intézményekről, melyek megfelelő értelmi szakképzettséget nyújtanak azoknak, kik iparosokká válni kívánnak, és a kikbe egyszersmind az izlés esin és szabatos munka iránti érzéket is bele oltják és meghonosítják.

Ma ugyan a közlekedésnek oly mérvű tökéletesülése mellett, a milyent e századnak élveznie szerencséje van: nincs többé az országok és világok, vagy a szárazföld és tenger közt oly távolság, mely az önművelésre és önfejlesztésre törekvő egyént elzárhatná attól, hogy az előhaladottabb népek és nemzetek nagyszerű alkotásait és mesterműveit megtekinthesse; de azért a modern társadalom s kivált a társulati törekvés egyesített ereje szintén megtalálta az eszközöket arra, hogy e czélt minél könnyebben, minél kevesebb áldozattal érhessek el az érdeklődők.

Ilyenek a különböző ipariskolák, azok rajztermei, a kiválóbb

mesterművek gyűjteményei, iparmuzeumok stb., a milyenekből, örömmel mondhatom, nem egy példányt bírunk hazánk fővárosában is.

A ma megnyitandó iparmuzeumban a «Székely művelődési és közgazdasági egyesület» is egy ily önművelési eszközt kívánt létesíteni a székelyföldi iparosok számára, melyben az érdeklődők a haladó mű- és kézi-ipar egyes jelesebb vagy újabb szerkezetű alkotásait megtekinthetik, tanulmányozhatják, azokról rajzokat vehetnek.

E muzeum állandó székhelyéül a «Székely egyesület» központi választmánya M.-Vásárhelyt, mint a Székelyföld egyedüli szab. királyi, e mellett népességre a legnagyobb s vasuti közlekedéssel is bíró városát jelölte ki s célba van véve, hogy a muzeum kiválóbb darabjaiból évenként egy bizonyos körforgás szerint, a Székelyföld más városaiban is kiállítás rendeztessék: hogy azt az egész Székelyföld iparossága használhassa, mint a Székelyföld közös vagyonát, melyet első sorban Maros-Vásárhely város közvetlenebb, de egyszersmind az egész székelység gondozása, oltalma és támogatása alá bocsát egyesületünk.

Ezen muzeum, mint kezdeményezés, természetesen bővebb fejlesztésre vár s csak is idővel fog azon helyzetbe jutni, hogy kinőhesse magát s a kitűzött célnak a maga teljességében megfelelhessen.

Egyesületünk e célra már is ezeket áldozott; mind e mellett teljes eltökéléssel van a fejlesztéshez és kiegészítéshez, valamint a fenntartáshoz is, erejéhez képest, megfelelő költséggel járulni; de ezt azon reményben teszi, sőt ha őszintének kell lennem, a kezdeményezés is annak kilátásba helyezése mellett történt, hogy e vállalatot az összes székelység s különösen a székelyföldi városok, iparosok és iparos testületek részint egyszer s mindenkorra teendő adományaikkal, részint évenként megújuló járulékaikkal fogják segíteni.

A mi M.-Vásárhely szab. kir. városát illeti, örömmel említem föl, miszerint a tisztelt város törvényhatósági bizottsága, áthatva e vállalat közhasznúságától, már meghozta a maga áldozatát, a muzeum elhelyezésére megkívántató helyiségek bérére évenként 240 frtot és a fentartás költségebeni részvétre

szintén évenként 200 frtot szavazván meg a város pénztárából, a miért központi választmányunk köszönetet is mondott és mond ez úttal is általam e tisztelt város emelkedett szellemű polgármesterének, tanácsának és törv.-hatósági bizottságának.

Ezen szép példa, *nem kétkedem az e célra megindítandó kéregetés útján Maros-Vásárhely összes lakosságában, s valamint a helyi t. ipartársulatokban is, méltó követőkre fog találni.

És szabad legyen ezt különösen Maros-Vásárhelynek e vállalat által legközelebről érdekelt tisztelt iparos társulatairól kilátásba helyeznem. Maros-Vásárhely történelme a 17. század elejéről különben is egy szép példát mutat fel az akkori czéhek életéből.

Ugyanis a történelmi emlékü Borsos Tamás, e város egykori, derék főbirája, s korának jeles államférfia, meggyőződve arról, hogy az akkor egymást felváltott tatár és török csordák ellen e városnak egy kővár mily fontos védelmet nyújthat — miután fejedelmi jóváhagyást eszközölt rá, építeni kezdte e várat, mely, ha változott formában, de a város piacának oldalán ma is fennáll; s néhány év alatt a vár elkészülvén, az akkori idők viszonyai között eléggé meg nem hálálható szolgálatot tett az élet- és vagyonbiztonságnak.

S ha kérdjük: kik voltak leghűségesebb, legbuzgóbb munkásai Borsos Tamásnak e vár építésénél? A történet azt feleli: a czéhek s azok buzgó tagjai, a kik a félkezőkben ollót, kalapácsot vagy más műszert, leggyakrabban pedig fegyvert tartva, másik kezökkel rakták a téglát a vár falára.

S vajjon nem volna-e bántalom Maros-Vásárhely összes ipartársulataitól — kik az egykori czéheknek a jelen idők felfogásához mért utódai gyanánt tekinthetők — e buzgóságot megtagadni s rólok azt feltenni, hogy ne követnék elődeik fényes példáját, ha ezen muzeumnak — mintegy az iparosok szakértelme gyarapítására és ízlése nemesítésére szánt alkotás és úgyszólván egy szellemi csarnok vagy bástyának fentartásához való járulása szólítaná fel őket a kor intő szava, valamint saját közvetlen érdekük. Igen, közvetlen érdekük, mert ha már az iparosokat sem védik kiváltságlevelek és szabadalmak, hanem

önfentartásuk legbiztosabb eszközét megfelelő értelmi erejükben, a kor ízlésének és szükségének megfelelő szabatos alkotásokban találhatják fel; a mi egyébiránt a társadalmi élet más vonásaival is talál, mert egy jeles író szerint az emberiség legnagyobb orvossága (bármely állásponton és foglalkozásnál is) az ismeret és tudás; míg a tudatlanság vagy féltudás felpenz és előfizetés minden néven nevezendő nyomorúságra.

Szabad legyen továbbá e támogatást a székelyföldi többi városok, s általában a székelyföldi összes iparosságtól kilátásba helyeznem és pedig nemcsak azért, mert a muzeum, a mint már említettett, a székelység közös kincsét és vagyonát fogja képezni, mely tehát közös támogatást igényelhet, hanem azért is, mert minél számosabban adnák magokat a székelységből az iparos pályára s minél fejlettebbé képződnek értelmi erőben és műveik szabatosságában, az iparos osztály annál jelentékenyebb tényezőjévé, s úgyszólván hatalmasabb oszlopává válnék a magyar állam testének, mely annál könnyebben megbirkóznék ama nagy feladattal, hogy ha már a megváltozott korszak szerint megszűnt is a nemesség és fegyvertények varázsa és kizárólagos uralma, de azért a magyar haza s ennek keretében a székelység őshona, a harcok idején kívül, a béke ölében is megvédessék, sőt minél nagyobb virágzásra jusson. S lám, ki hinné, hogy ez eszmelánczolat szerint a ma megnyitandó, s még a kezdet nehézségeivel küzdő iparmuzeumhoz mily fontos nemzeti és államérdek is fűződik.

Avagy tán lesznek, a kik arra fognak hivatkozni akár a helybeli, akár a vidéki tisztelt iparosok közül, hogy a mai nemzedékre sok nagy feladat háramlott; ennek kell, úgy szólva, a múlt századok mulasztását újabb meg újabb vállalatok létrehozása által kipótolni s e miatt megfogvatkozott az anyagi erő, s nincs honnan mindenikre juttatni. Erre azonban én, habár sok részben elismerem, hogy «megnehezült az idők . . . járása felettünk», de azért mégis az angol példabeszéddel felelek: «Ha akarát van, mód is van!»

De tán már tovább is igénybe vettem a mélyen tisztelt közönség becses figyelmét, mint kell vala. Tehát még csak egyet.

A «Székely művelődési és közgazdasági egyesület», azt hiszem, hogy 10 éves fennállása emlékéét, vagy hogy modern szóval éljek, jubileumát nemesebb és fényesebb ténynyel nem örökíthette volna meg, mint e muzeum létesítésével.

A mi engem illet, azon 10 év alatt, mióta az egyesület létezik, s annak elnöki tisztét van szerencsém viselni, nem egyszer felhevült szívem és lelkem, midőn a Székelyföld szellemi és anyagi érdekei előmozdítására irányzott munkásságunk egyes tényeit időszerint végrehajtottuk; de azon nemes elhivatást, mely e percekben rám vár, azt t. i., hogy ezen, az egyesület által alapított muzeumot megnyissam s közhasználatra bocsássam: elnöki működésem egyik kiváló fénypontjának tekintem. Midőn tehát e muzeumot e nemes öntudatban és keblem hazafias gerjedelmei között ezennel megnyitom, azt azon forró óhajítás kíséretében teszem: vajha a székelyföldi iparosság minél nagyobb sikerrel használná; a Székelység közszelleme és közös áldozatkészsége pedig lehetővé tenné, hogy e muzeum minél izmosabbá fejlődjék s örök időkre fennállhasson.

Ezen, az általános műveltség színvonalán álló s egy iparmuzeum fontosságát történelmi és tudományos szempontból ismertető, s a jelenlevők figyelmét meglepően lebilincselő beszéd után RÁTH KÁROLY tartott szakszerű beszédet, hogy az iparosok s egyáltalán az egész közönség mikép használhatja az iparmuzeumot legezélszerűbben az önképzésre és az általános izlés, műveltség fejlesztésére.

Ezt követte Györffy Pető polgármester ama nyilatkozata, hogy a város és annak előljárósága az iparmuzeumot, mint nemzeti közkinceset, pártfogoló figyelme tárgyául tekinti.

Ezután Szatmári Sütő Ferencz, az iparos-kör elnöke adott kifejezést az örömmek, melylyel az iparmuzeumot az iparosok fogadták s jelezte, hogy ők annak értékét ismerik, becsét felfogják s úgy a maguk érdekében, mint a közönség igényeinek minél teljesebb kielégíthetése végett azt tanulmányozni s ez által magukat képezni kedves kötelességüknek ismerik.

Utána Kovács Ferencz apátplébános s az egyesület marosvidéki választmányának elnöke tett nyilatkozatot, hogy mily

örömmel veszik át egyelőre ideiglenesen ezen intézet közvetlen gondozását s annak felügyelete és fejlesztése körül a központi választmánytól nyert megbízások értelmében készséggel fáradoznak tovább is. Egyszersmind azonban, megemlékezve azon kincs nagy becséről, mely e muzeumban van: azon óhaj-tásának ad kifejezést, hogy az minél előbb teljes biztosságot nyújtó alkalmas solid épületben nyerjen állandó elhelyezést, s e tekintetben közbejárásra szólította föl a magas kormány jelen levő képviselőit, mire Szalay Imre cultusminiszteri osztálytanácsos úr a legszívesebb közbejárást helyezte kilátásba, ígérve, hogy a látottak és tapasztaltak felől a legjobb indulatu jelentést fogja az illetékes helyen benyújtani.

Végre kiosztattak az 1885. évi budapesti országos kiállítás-son, marosvásárhelyi kiállítók által nyert érmek és oklevelek — s azzal megnyitak ajtóit az iparmuzeumnak, mely a legkellemesebb meglepetéstől áthatott közönséget — főként a szakértőket — az első pillanatban meggyőzte, hogy az országországban több olyan muzeum nincs, s hogy a székely-egylet oly bányát adott a Székelyföldnek, mely a leghasznosabb és szükségesebb kincset rejti magában, de úgy, hogy annak aknázása könnyű, megszerzése édes.

A gyönyörködő közönség csak késő este beálltával távozott, egy kedves nap emlékét vive magával, s az egylet nagygyűlése más nap hajnalig tartó szépen sikerült bállal nyert kellemes befejezést.

Jegyzette: .

Nagy Gábor, s. k.
titkár.

Hitelesítésül:

Szentiványi Gyula, s. k. Vas Tamás, s. k. Lokodi János, s. k.

